PRAWO DO ŻYWNOŚCI

PRAWO DO ŻYWNOŚCI

MATERIAŁY Z EDUKACJI GLOBALNEJ

WSTĘP 4

CZĘŚĆ I PRAWO I DOSTĘP DO ŻYWNOŚCI W KRAJACH GLOBALNEGO POŁUDNIA 7

1 Czym jest niedożywienie i kogo dotyka? 8
2 Przyczyny głodu na świecie 13
3 W stronę rozwiązań 20

CZĘŚĆ II WŁĄCZ SIĘ DO DZIAŁANIA! 23

CZĘŚĆ III ĆWICZENIA Z EDUKACJI GLOBALNEJ Z ZAKRESU DOSTĘPU DO ŻYWNOŚCI 25

1 Ćwiczenia wprowadzające 26
2 Ćwiczenia dla zaawansowanych 30
3 Scenariusz gry żywnościowej 33
4 Pomysły na akcje szkolne 38

CZĘŚĆ IV PRZYKŁADY SZKOLNYCH I POZASZKOLNYCH PROJEKTÓW Z ZAKRESU PRAWA DO ŻYWNOŚCI 39

SŁOWNICZEK POJĘĆ 42

Janina Ochojska
PREZES POLSKIEJ AKCJI HUMANITARNEJ

FOT 1. FOT. BART POGODA

Drodzy Nauczyciele, Drogie Nauczycielki

Pragniemy przedstawić Wam zestaw czterech publikacji z zakresu edukacji globalnej: „Prawo do wody", „Prawo do edukacji", „Prawo do żywności" oraz „Pomoc humanitarna".

Zawarte w nich materiały teoretyczne oraz ćwiczenia mają przybliżyć Wam zagadnienia związane z podstawowymi prawami człowieka, pokazać je z jak najszerszej perspektywy, ukazać przyczyny i skutki ich łamania oraz ich wzajemne powiązania i wpływy. Celem publikacji jest także zainspirowanie Was do aktywnego włączenia się w działania na rzecz tych mieszkańców naszego globu, których prawa nie są respektowane.

Publikacje zostały opracowane w taki sposób, aby zawarte w nich materiały mogli Państwo wykorzystać zarówno podczas prowadzenia lekcji przedmiotowych, jak i podczas zajęć pozalekcyjnych – przy każdym temacie znalazła się informacja, które z treści określonych w aktualnie obowiązującej podstawie programowej kształcenia ogólnego mogą zostać opracowane w oparciu o niniejsze materiały.

Co ważnego niesie ze sobą edukacja globalna? Jakie jest jej przesłanie? Jakie są jej cele? Współczesność to przenikanie się różnych dziedzin życia i aktywności ludzkiej. Stwierdzenie, że współzależności gospodarcze, kulturalne, społeczne i polityczne kształtują globalną rzeczywistość, to truizm. Globalizacja jest wielowymiarowa i prowokuje do stawiania wielu pytań, na przykład: jaka jest nasza tożsamość w zglobalizowanym świecie? Jak, dzięki globalizacji, rozwiną się możliwości każdego i każdej z nas oraz jakie możliwości daje ona naszym krajom? Gdzie zaczyna się i kończy nasza odpowiedzialność za otaczający świat? Czy możemy zapobiec ubóstwu w krajach Południa? Co możemy zrobić, aby pomóc ludziom żyjącym tysiące kilometrów stąd?

Na te pytania i wiele innych stara się odpowiedzieć edukacja globalna. Ukazuje różne perspektywy zjawisk zachodzących w świecie – zarówno te najbliższe, jak i najdalsze. Kształtuje umiejętność krytycznego myślenia i samodzielnego badania otaczającego świata, a także zachęca do aktywnego włączania się w różnorodne działania mające na celu zaznaczenie wpływu, który wszyscy mamy zarówno na los ludzi nam najbliższych, jak i tych mieszkających daleko.

Mamy nadzieję, że przygotowane przez nas materiały spełnią Wasze oczekiwania oraz że będą one źródłem wiedzy i inspiracją do podejmowania własnych wyzwań projektowych.

Powodzenia

CZĘŚĆ I
PRAWO I DOSTĘP DO ŻYWNOŚCI W KRAJACH GLOBALNEGO POŁUDNIA

ŚWIATOWA GOSPODARKA ŻYWNOŚCIOWA I PROBLEM GŁODU

Zgodnie z danymi Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa (FAO) 870 milionów ludzi na świecie jest niedożywionych. Oznacza to, że **co ósmy mieszkaniec Ziemi nie ma dostępu do ilości pożywienia wystarczającej**, aby zaspokoić głód i prowadzić aktywne życie społeczne i zawodowe.

Powodem takiej sytuacji nie jest niedostatek żywności na świecie. Według FAO **co roku na śmietniki trafia 1,3 miliarda ton jedzenia, co równe jest jednej trzeciej żywności produkowanej na naszej planecie**[1]. Paradoksalnie to ludność wiejska, w przeważającej większości utrzymująca się z rolnictwa, stanowi aż ¾ światowej rzeszy osób żyjących w ubóstwie i cierpiących niedożywienie[2]. Co więcej, zgodnie z szacunkami Światowej Organizacji Zdrowia **1,4 miliarda mieszkańców Ziemi dotyka problem nadwagi**[3], która najczęściej spowodowana jest nieprawidłowym żywieniem w połączeniu z niedostateczną ilością ruchu.

W dalszej części tej publikacji przyjrzymy się bliżej pojęciom głodu i niedożywienia. Następnie prześledzimy mechanizmy prowadzące do takiego stanu rzeczy oraz sposoby na zaradzenie problemom.

PRAWO I DOSTĘP DO ŻYWNOŚCI W NOWEJ PODSTAWIE PROGRAMOWEJ

HISTORIA

III etap edukacyjny

Treści nauczania – wymagania szczegółowe (wybór)

31. Rozwój cywilizacji przemysłowej

UCZEŃ: **31. 2.** podaje przykłady pozytywnych i negatywnych skutków procesu uprzemysłowienia, w tym dla środowiska naturalnego;

36. Europa i świat na przełomie XIX i XX w.

UCZEŃ: **36. 1.** przedstawia skutki przewrotu technicznego i postępu cywilizacyjnego, w tym dla środowiska naturalnego;

IV etap edukacyjny (zakres podstawowy)

Treści nauczania – wymagania szczegółowe (wybór)

V. Wiek XX

10. Rozpad systemu kolonialnego

UCZEŃ: **10. 1.** opisuje główne etapy procesu dekolonizacji Azji i Afryki, z uwzględnieniem Indii oraz Indochin;

10. 2. opisuje zmiany na politycznej mapie świata w wyniku procesu dekolonizacji;

10. 3. ocenia polityczne i społeczno-gospodarcze skutki procesu dekolonizacyjnego.

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

III etap edukacyjny

Treści nauczania – wymagania szczegółowe (wybór)

23. Problemy współczesnego świata

UCZEŃ: **23. 1.** porównuje sytuacje w krajach biednego Południa i bogatej Północy i wyjaśnia na przykładach, na czym polega ich współzależność;

23. 2. uzasadnia potrzebę pomocy humanitarnej i angażuje się (w miarę swoich możliwości) w działania instytucji (także pozarządowych), które ją prowadzą;

23. 3. wyjaśnia, odwołując się do przykładów, na czym polega globalizacja w sferze kultury, gospodarki i polityki; ocenia jej skutki;

IV etap edukacyjny (zakres rozszerzony)

Treści nauczania – wymagania szczegółowe (wybór)

14. Środki masowego przekazu

UCZEŃ: **14. 1.** wyjaśnia, jakimi zasadami etycznymi powinny się kierować media i ocenia przykłady kontrowersyjnych działań dziennikarzy i mediów.

40. Stosunki międzynarodowe w wymiarze globalnym

UCZEŃ: **40. 3.** wyjaśnia przyczyny dysproporcji między globalną Północą i globalnym Południem oraz mechanizmy, które ją zmniejszają lub powiększają;

40. 4. przedstawia wzajemne zależności pomiędzy krajami Północy i Południa w dziedzinach polityki, ekonomii, kultury i ekologii;

BIOLOGIA

III etap edukacyjny

Treści nauczania – wymagania szczegółowe (wybór)

X. Globalne i lokalne problemy środowiska

UCZEŃ: **1)** przedstawia przyczyny i analizuje skutki globalnego ocieplenia klimatu;

3) proponuje działania ograniczające zużycie wody i energii elektrycznej oraz wytwarzanie odpadów w gospodarstwach domowych.

PRAWO I DOSTĘP DO ŻYWNOŚCI W NOWEJ PODSTAWIE PROGRAMOWEJ

IV etap edukacyjny (zakres podstawowy)

Treści nauczania – wymagania szczegółowe (wybór)

2. Różnorodność biologiczna i jej zagrożenia

UCZEŃ: **2. 3.** przedstawia wpływ współczesnego rolnictwa na różnorodność biologiczną (ciągle malejąca liczba gatunków uprawnych przy rosnącym areale upraw, spadek różnorodności genetycznej upraw);

GEOGRAFIA

III etap edukacyjny

Treści nauczania – wymagania szczegółowe (wybór)

10. Wybrane regiony świata. Relacje: człowiek – przyroda – gospodarka

UCZEŃ: **10. 8.** charakteryzuje na podstawie map tematycznych i wyjaśnia występowanie stref klimatyczno-roślinno-glebowych w Afryce;

10. 9. wykazuje, na przykładzie strefy Sahelu, związek pomiędzy formami gospodarowania człowieka a zasobami wodnymi; uzasadnia potrzebę racjonalnego gospodarowania w środowisku charakteryzującym się poważnymi niedoborami słodkiej wody;

IV etap edukacyjny (zakres podstawowy)

Treści nauczania – wymagania szczegółowe (wybór)

2. Zróżnicowanie gospodarcze świata

UCZEŃ: **2. 1.** klasyfikuje państwa na podstawie analizy wskaźników rozwoju społecznego i gospodarczego; wyróżnia regiony bogate i biedne (bogatą Północ i biedne Południe) i podaje przyczyny dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów świata;

2. 4. wyjaśnia, z czego wynikają różnice w wielkości i strukturze spożycia żywności na świecie (uwarunkowania przyrodnicze, kulturowe, społeczne i polityczne, mechanizmy wpływające na nierównomierny rozdział żywności w skali globalnej).

FOT 2. W Somalii istnieje tradycja jedzenia ze wspólnego półmiska. Jeden talerz przypada nieraz na całą rodzinę. FOT. MARCIN SUDER

1 CZYM JEST NIEDOŻYWIENIE I KOGO DOTYKA?

Głód to nie tylko nieprzyjemne uczucie pustego żołądka. Brak witamin i mikroelementów w ubogiej diecie milionów niedożywionych dzieci na świecie nie pozwala im na prawidłowy rozwój psychofizyczny i jest główną przyczyną obniżonej odporności na choroby. Niedożywieni ludzie żyją krócej i nie są tak produktywni i zaangażowani w życie swoich społeczności jak ci, którzy mają stabilny dostęp do pożywienia[4].

➜ **NIEDOŻYWIENIE** to sytuacja, w której nie dostarczamy organizmowi odpowiedniej liczby kalorii oraz wystarczającej ilości wszystkich składników odżywczych. Niedożywienie osłabia organizm i czyni go podatnym na rozmaite choroby, zmniejsza również prawdopodobieństwo szybkiego powrotu do zdrowia. Negatywnie wpływa na dzieci, gdyż osłabia ich zdolność do nauki, oraz na dorosłych, bo znacznie utrudnia im pracę. Co ósmy mieszkaniec Ziemi zaliczany jest do kategorii osób niedożywionych[5].

➜ **GŁÓD** jest niedożywieniem w wersji skrajnej: żaden organizm nie jest w stanie przez dłuższy czas tolerować absolutnego braku pokarmu.

➜ **GŁÓD UKRYTY** to chroniczny niedobór witamin i minerałów. Najczęściej nie wywołuje wyraźnych objawów, dlatego cierpiący nań ludzie nie są świadomi zagrożenia. Inaczej niż w przypadku niedożywienia i głodu, ukryty głód nie musi wiązać się ze zbyt małą ilością jedzenia, ale raczej z jego niską jakością i niewielką różnorodnością. Osoba, która codziennie je właściwie te same potrawy, przygotowane z podstawowych produktów, takich jak ryż, ziemniaki czy mąka, jest najedzona, ale dostarcza organizmowi bardzo niewiele potrzebnych mikroelementów. Brak kluczowych substancji – jodu, żelaza, cynku i witaminy A – znacznie pogarsza stan zdrowia, prowadząc do wielu poważnych chorób, niepełnosprawności fizycznej lub śmierci. Ukryty głód dotyka dwóch miliardów ludzi na całym świecie.

W dzisiejszym świecie problemem jest przede wszystkim niedożywienie i głód ukryty (zarówno w krajach globalnej Północy, jak i Południa), a w mniejszym stopniu klęski głodu, które zdarzają się incydentalnie i najczęściej w państwach będących w stanie rozkładu, takich jak Somalia, w wyniku wojen, np. w Syrii, lub wskutek klęsk żywiołowych, takich jak susza.

WYKRES 1. NIEDOŻYWIENIE W KRAJACH ROZWIJAJĄCYCH SIĘ.
ŹRÓDŁO: THE STATE OF FOOD INSECURITY IN THE WORLD 2012, FAO.

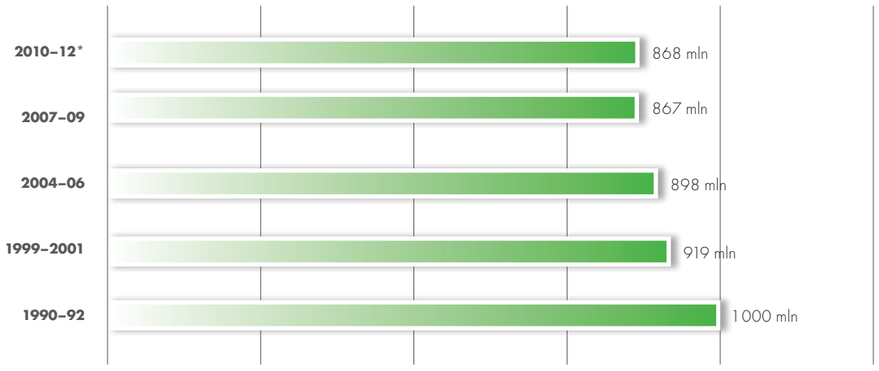

* prognoza

WYSTĘPOWANIE NIEDOŻYWIENIA NA ŚWIECIE[6]

WYSTĘPOWANIE NIEDOŻYWIENIA WZGLĘDEM CAŁKOWITEJ POPULACJI (%) W LATACH 2010-2012

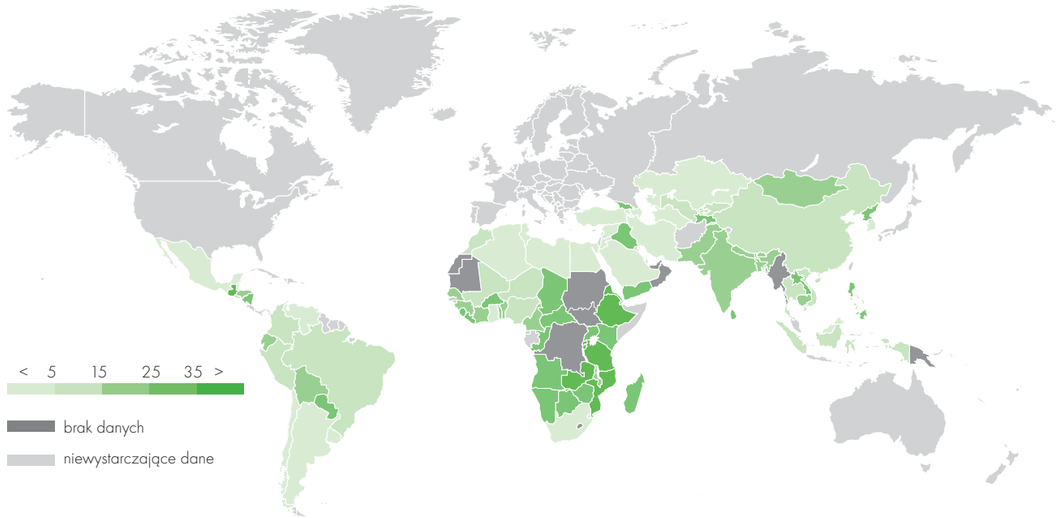

Dane FAO pokazują, że od początku lat 90. XX wieku liczba osób niedożywionych oraz cierpiących głód w krajach globalnego Południa spadła z około miliarda do obecnych 852 milionów. Niestety, kryzys żywnościowy lat 2007–2008, kiedy to nastąpił dramatyczny wzrost cen wielu podstawowych produktów spożywczych, a także późniejszy kryzys gospodarczy, zatrzymały ten trend.

W liczbach bezwzględnych najwięcej osób dotkniętym niedożywieniem mieszka w Azji (568 milionów). Odpowiada to 14% populacji tego najludniejszego kontynentu. Największy odsetek osób niemających dostępu do odpowiedniej ilości pożywienia znajdziemy z kolei w Afryce Subsaharyjskiej, gdzie wynosi on 27%, a w kilku krajach, takich jak Etiopia, Erytrea, Mozambik, Zambia i Tanzania, przekracza alarmujące 35%.

GRUPY DOTKNIĘTE NIEDOŻYWIENIEM I GŁODEM

➜ UBODZY MIESZKAŃCY TERENÓW WIEJSKICH

Większość, nawet ¾, osób dotkniętych problem niedożywienia, mieszka na wsi. Wiele z nich nie ma dostępu do energii elektrycznej ani do bezpiecznej czystej wody. Takie usługi publiczne, jak opieka zdrowotna i edukacja, jeśli w ogóle są świadczone w danym regionie, pozostają na bardzo niskim poziomie. Jest wielkim paradoksem to, że najbardziej narażeni na niedożywienie są ludzie bezpośrednio zaangażowani w produkcję jedzenia. Wielu z nich nie posiada ziemi na własność, utrzymując się z pracy w dużych gospodarstwach. Często są to zajęcia sezonowe, których nieprzewidywalność dodatkowo utrudnia stabilny byt.

FOT 3. Sudan Południowy, styczeń 2013.
FOT. TOMASZ WOŹNY

➜ UBODZY MIESZKAŃCY MIAST

Jest to druga co do wielkości grupa narażona na głód. Osoby te nie produkują żywności wcale lub robią to w niewielkim stopniu. Jednocześnie nie posiadają wystarczających środków, by kupić jedzenie. Wraz ze wzrostem populacji miejskich slumsów, często zasiedlanych przez wypychanych z ziemi rolników, problem niedożywienia tej grupy staje się coraz istotniejszy.

➜ OFIARY KATASTROF NATURALNYCH I KONFLIKTÓW ZBROJNYCH

Każdego roku powodzie, susze, trzęsienia ziemi i inne katastrofy naturalne oraz konflikty zbrojne powodują zniszczenie i zmuszają rodziny do opuszczenia domów i gospodarstw. Ofiary takich zdarzeń są często nie tylko narażone na głód, ale też stają przed widmem spowodowanej nim śmierci.

WYKRES 2. NIEDOŻYWIENIE A TYP GOSPODARSTWA DOMOWEGO (SZACUNKI NA 2005 ROK, %)

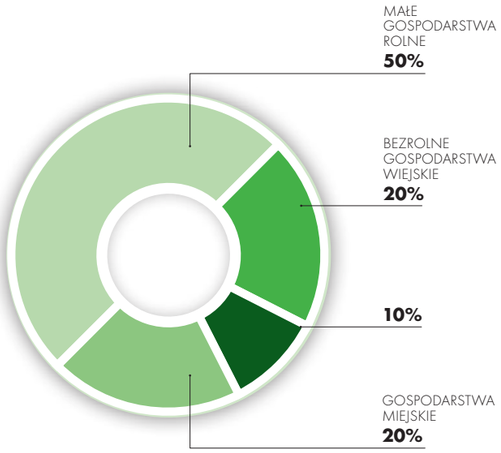

FOT 4. Syria, marzec 2013. FOT. MACIEJ MOSKWA /TESTIGO DOCUMENTARY

PROBLEM NIEDOŻYWIENIA W POLSCE I DZIAŁANIA PAH

Głód jest zjawiskiem, które szczególnie dotkliwie doświadcza ludność krajów globalnego Południa. Brak dostępu do żywności, konflikty, klęski żywiołowe sprawiają, że mieszkańcy tych krajów narażeni są na śmierć głodową. W krajach rozwiniętych, do których należy Polska, również są ludzie, którzy cierpią z powodu barku stałego dostępu do żywności, niemniej jednak skala problemu jest nieporównywalnie mniejsza. Kraje te dysponują, mniej lub bardziej skutecznymi narzędziami polityki społecznej do walki z problemami w tym zakresie. W związku z powyższym kraje rozwinięte borykają się raczej z problemem niedożywienia niż z problemem głodu.

W Polsce wciąż borykamy się z problemem niedożywionych dzieci. Szczególnie trudna sytuacja panuje na tzw. terenach popegeerowskich, gdzie większość dorosłych jest bezrobotna a warunki socjalno-bytowe są bardzo trudne. Bóle brzucha, głowy, brak koncentracji na lekcjach to typowe objawy i zachowania dziecka niedożywionego. Nierzadkie są przypadki uczniów, dla których posiłek spożywany w szkole jest jedynym posiłkiem w ciągu dnia. Niedożywienie u dzieci powoduje szczególnie poważne konsekwencje ograniczając możliwości ich rozwoju i nauki.. Z pośród krajów Unii Europejskiej Polska jest jednym z tych, o najwyższej stopie ubóstwa wśród dzieci. Wskaźnik deprywacji potrzeb dzieci wynosi dla Polski 21%, co oznacza, że co piąte dziecko w Polsce nie ma dostępu do podstawowych dóbr, które umożliwiają mu zaspokojenie elementarnych potrzeb i jego prawidłowy rozwój. Plasuje nas to na szóstym, niechlubnym miejscu z 29 krajów europejskich.

W odpowiedzi na potrzeby Polska Akcja Humanitarna od 1998 roku prowadzi program dożywiania dzieci „Pajacyk". W ramach programu prowadzone jest dożywianie dzieci z jednej strony i prace nad polepszeniem systemu pomocy w zakresie dożywiania – z drugiej. Program przeznaczony jest dla dzieci objętych obowiązkiem szkolnym, które z różnych przyczyn nie są objęte wsparciem Ośrodków Pomocy Społecznej w zakresie dożywiania a takiego wsparcia potrzebują. Program realizowany jest za pośrednictwem szkół i świetlic środowiskowych, którym przekazywane są środki finansowe na dożywianie podczas trwania roku szkolnego. Program realizowany jest na terenie całej Polski. W ramach programu dożywiania PAH w roku szkolnym 2013/2014 pomocą objęto 1 717 uczniów w 92 placówkach na terenie całej Polski.

Magdalena Szymczak, Koordynatorka programu dożywiania w Polsce

FOT 5. FOT. PAH

OD 2010 ROKU PAJACYK POMAGA W DOŻYWIANIU DZIECI NA ŚWIECIE,

realizując programy opieki specjalistycznej i dożywiania dla dzieci poniżej 5 roku życia, matek karmiących oraz kobiet w ciąży. W program żywnościowy PAH realizowany na świecie wpisane są również projekty rolnicze sprzyjające długofalowemu rozwojowi gospodarki rolnej, zapewniające mieszkańcom krajów rozwijających się możliwość samodzielnego produkowania żywności. Oferujemy im różne formy wsparcia: od dystrybucji nasion i narzędzi, przekazywania zwierząt gospodarskich, po prowadzenie szkoleń z zakresu produkcji żywności i hodowli.

Stopa deprywacji potrzeb dzieci*

wskazuje, jaki procent dzieci w danym kraju nie ma dostępu do dwóch lub więcej z następujących 14 pozycji:

1. Trzy posiłki dziennie.
2. Przynajmniej jeden posiłek dziennie zawierający mięso, drób lubrybę (albo ich wegetariański odpowiednik).
3. Codziennie świeże owoce i warzywa.
4. Książki odpowiednie do wieku dziecka i poziomu jego wiedzy (wyłączając podręczniki).
5. Sprzęt do zabaw na powietrzu (rower, rolki, itp.).
6. Regularne rekreacyjne zajęcia dodatkowe (pływanie, gra na instrumencie,członkostwo w organizacjach młodzieżowych, itp.).
7. Gry edukacyjne (przynajmniej jedna na dziecko, w tym zabawki edukacyjne, klocki, gry planszowe, gry komputerowe, itp.).
8. Środki finansowe na uczestniczenie w wycieczkach szkolnych i innych wydarzeniach.
9. Spokojne miejsce do odrabiania prac domowych, z odpowiednią przestrzenią i oświetleniem.
10. Dostęp do Internetu.
11. Nowe ubrania – kilka sztuk (tj. nie wszystkie ubrania pochodzą ze sklepów z używaną odzieżą).
12. Dwie pary należycie dobranego obuwia (w tym przynajmniej jedna para tzw. obuwia na każdą pogodę).
13. Możliwość, od czasu do czasu, zapraszania przyjaciół do domu w celu zabawy i wspólnego spożywania Posiłków.
14. Możliwość świętowania specjalnych okazji takich, jak urodziny, imieniny czy święta religijne.

*Pozycje te uznawane są za normalne i niezbędne dla dziecka w krajach wysokorozwiniętych. W krajach o odpowiednim standardzie i dynamice rozwoju gospodarczego nie można za kryterium ubóstwa przyjmować jedynie potrzeb bytowych. Niezbędne jest tutaj uwzględnienie dostępu do kultury, ochrony zdrowia, rozrywki czy szeroko rozumianej edukacji. Źródło: UNICEF.

WYKRES 3. STOPA DEPRYWACJI POTRZEB DZIECI W KRAJACH EUROPEJSKICH – BRAK DWÓCH LUB WIĘCEJ POZYCJI Z 14 - PUNKTOWEJ LISTY* Źródło: UNICEF

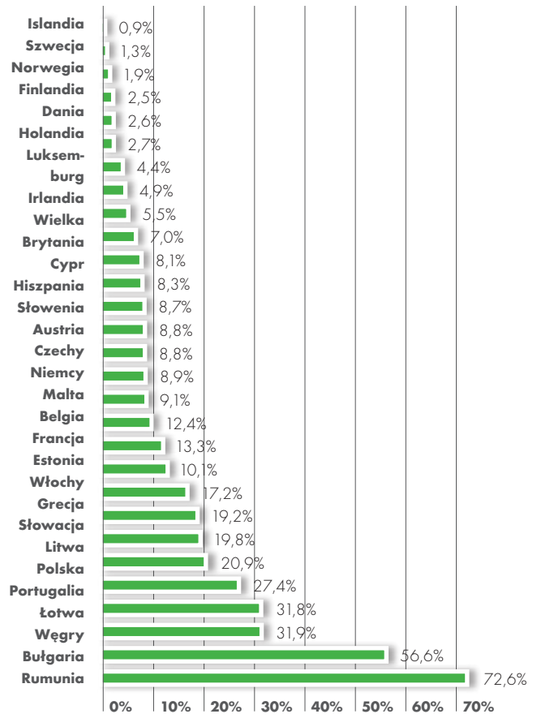

*gospodarstw domowych, w których żyją, nie stać na ich zapewnienie

2 PRZYCZYNY GŁODU NA ŚWIECIE

Głód nie jest wynikiem niedostatku żywności, lecz biedy, która pewnym grupom nie pozwala na dostęp do pokarmu. Nawet w krajach Afryki Subsaharyjskiej, gdzie ponad 25% populacji jest niedożywione, aż 7,5% osób cierpi na otyłość[7].

Poza kwestiami nierówności dochodowych i biedy należy wyróżnić serię dobrze udokumentowanych zjawisk, które szczególnie pogłębiają problem niedożywienia. To one uderzają w grupy najbardziej zagrożone głodem w krajach globalnego Południa. Należą do nich: błędna międzynarodowa polityka żywnościowa, spekulacje na rynku żywności, zmiany klimatyczne, konflikty zbrojne oraz wykorzystywanie ziemi uprawnej pod surowce do produkcji biopaliw i pasz.

➜ BŁĘDNA POLITYKA ŻYWNOŚCIOWA ORAZ PROBLEM NIEUCZCIWEJ KONKURENCJI[8]

Od lat 80. ubiegłego wieku jedną z dominujących idei polityki międzynarodowej stało się **zmniejszenie roli państwa w gospodarce i liberalizacja handlu międzynarodowego**. Działania zbudowane wokół tego założenia, promowane przez Bank Światowy i Międzynarodowy Fundusz Walutowy, otrzymały wspólną nazwę programów dostosowania strukturalnego (ang. *Structural Adjustment Programmes*, SAP). Wiele krajów globalnego Południa zostało zmuszonych do ich wprowadzenia, gdyż było to warunkiem otrzymania pilnie potrzebnych pożyczek od instytucji międzynarodowych.

Do tego czasu w większości państw rolnictwo uznawane było za strategiczną część gospodarki i życia społecznego, dlatego też traktowano je w specjalny sposób. Państwa regulowały ceny towarów, chroniły rodzimych wytwórców przed importem dzięki wysokim taryfom celnym, wspierały rozwój produkcji za pomocą preferencyjnych kredytów i wsparcia technicznego, a także utrzymywały zapasy kluczowych wyrobów, by sprzedać je i obniżyć ceny w przypadku niedoboru na rynku.

Programy dostosowania strukturalnego miały to zmienić. Systematycznie znoszono cła importowe i interwencję państw na rynku żywności. Porzucono projekty badawcze w sferze produkcji rolnej. W Meksyku w latach 1981–1986 rządowe wsparcie dla sektora rolnego spadło o połowę[9]. Rozpoczęła się też promocja

FOT 6. Somalia, czerwiec 2013. FOT. MARCIN SUDER

upraw skierowanych na eksport do krajów bogatych. Miało to przynieść zadłużonym państwom Południa dewizy niezbędne do spłacenia kredytów zaciągniętych w Banku Światowym i Międzynarodowym Funduszu Walutowym. Jednak na rynkach globalnych ceny podlegają gwałtownym wahaniom, co zdestabilizowało sytuację krajów eksporterów.

Urynkowienie produkcji rolnej miało też wiele innych negatywnych skutków. **Zastąpienie produkcji na lokalne potrzeby wytwarzaniem towarów luksusowych na eksport sprawiło, że coraz więcej żywności trzeba było importować**. I tak Afryka, która w latach 60. XX wieku eksportowała żywność, przeistoczyła się w importera. Dziś 25% jedzenia na kontynencie pochodzi z zagranicy[10].

Zniesienie barier celnych wystawiło lokalnych producentów na nowy typ ryzyka – nierówną konkurencję z importerami taniej żywności z krajów bogatych, gdzie produkcja rolna jest silnie subsydiowana z budżetów państw. Mimo wielokrotnych deklaracji o profitach płynących z wolnego handlu i uczciwej międzynarodowej konkurencji **USA wciąż dopłacają do produkcji rolnej około 30 miliardów, a UE – 100 miliardów dolarów rocznie**. Kraje globalnego Południa nie mają możliwości udzielenia podobnego wsparcia swoim producentom, którzy przegrywają rywalizację na własnych rynkach. W ten sposób **ponad połowa produktów mlecznych spożywanych w Nigerii pochodzi z zagranicy, głównie z Danii i Holandii**[11]. Ocenia się, że na skutek napływu towarów z USA 1,3 miliona meksykańskich rolników straciło źródło dochodów[12].

Ponadto, z wyjątkiem kilku rodzajów upraw, takich jak kakao, większość produkcji eksportowej to domena dużych plantatorów, często z kapitałem zagranicznym. To oni zaczęli przejmować ziemię uprawną. W wyniku takiej transformacji drobni rolnicy zostawali robotnikami rolnymi lub odchodzili ze wsi, zasilając grono biedoty miejskiej.

Choć programy dostosowania strukturalnego odeszły w przeszłość, to presja na liberalizację handlu żywnością nie ustała. Na skutek oporu krajów globalnego Południa zatrzymane zostały próby dalszego otwarcia rynków rolnych w ramach negocjacji prowadzonych pod egidą Światowej Organizacji Handlu. Te odrzucone już wielokrotnie rozwiązania są obecnie promowane przez UE w Umowach o Partnerstwie Gospodarczym między Unią a krajami globalnego Południa oraz innych dwustronnych i regionalnych umowach handlowych i inwestycyjnych.

POLITYKA ROLNA UE

Wspólna Polityka Rolna UE (WPR) obok polityki spójności jest jedną z dwóch najważniejszych części budżetu Unii. Jej udział w 2011 roku sięgnął 42% i wyniósł 58 miliardów euro. Polityka ta podlega stopniowej transformacji, w której odchodzi się od wsparcia dla eksportu oraz dopłat uzależnionych od wielkości produkcji. Obecnie przeważająca część WPR, aż 70%, to tzw. dopłaty bezpośrednie dla rolników i dużych firm rolnych, niezależne od wielkości produkcji, które zdaniem Komisji Europejskiej nie mają znaczącego wpływu na kraje globalnego Południa. Krytycy WPR zauważają jednak, że dopłaty bezpośrednie stanowią aż 28% przychodów sektora rolnego w UE[13]. Dzięki nim firmy z Unii wciąż są w stanie eksportować żywność poniżej kosztów produkcji, uniemożliwiając rolnikom z krajów Południa sprzedaż towarów po godziwych cenach. Jednocześnie krytycy podkreślają, że samo wsparcie dla rolnictwa, w tym subsydia, nie jest działaniem z gruntu szkodliwym. Może okazać się bardzo korzystne, jeśli ma na celu wsparcie zrównoważonej ekologicznie produkcji skierowanej na rynek lokalny[14]. Wymagałoby to jednak zasadniczej reformy WPR, ponieważ **dziś 20% największych producentów otrzymuje 80% wszystkich dopłat**[15].

➜ SPEKULACJE NA RYNKU ŻYWNOŚCI

Wahania cen produktów spożywczych na rynkach międzynarodowych są ogromnym zagrożeniem dla ubogich mieszkańców krajów Południa. Dla rodziny, która większość swoich dochodów przeznacza na zakup żywności, nawet drobny wzrost cen może skutkować niedożywieniem lub wręcz głodem. Już w naszych budżetach domowych widzimy, jak zmiany cen produktów spożywczych sprawiają, że zaczyna brakować na inne wydatki. Programy dostosowania strukturalnego powiększyły rzeszę ludzi, których byt zależy od jedzenia sprowadzanego z zagranicy.

W następstwie przemian lat 80. i 90. ubiegłego wieku rządy wycofały się z odpowiedzialności za regulowanie upraw, obrotu i sprzedaży żywności, która przestała być traktowana jako warunek zdrowego życia ludzi, a stała się towarem takim jak każdy inny. Jednym z istotnych efektów tej zmiany stał się boom spekulacji na rynku żywności.

FOT 7. Lokalna sprzedawczyni, Sudan Południowy, maj 2012.
FOT. MARCIN SUDER

FOT 8. Sudan Południowy, maj 2012. FOT. MARCIN SUDER

Kontrakty terminowe na sprzedaż produktów za określoną cenę w określonym momencie w przyszłości były zawierane od setek lat. Miały zabezpieczać rolników przed stratami spowodowanymi nagłymi spadkami cen w okresie zbiorów. Wraz z rozwojem rynków finansowych i ich deregulacją w latach 90. XX wieku rynek kontraktów terminowych na produkty żywnościowe zaczął być przejmowany przez inwestorów niezainteresowanych samą żywnością. Tego rodzaju umowy oraz inne bardziej skomplikowane instrumenty finansowe zaczęły być masowo używane do zarabiania na wahaniach cen oraz na różnicy między ceną zakontraktowaną a ceną rynkową. Zgodnie z szacunkami organizacji World Development Movement **w latach 1996 i 2011 udział spekulantów w handlu kontraktami terminowymi na jednej z giełd amerykańskich wzrósł z 12% do 61%**[16].

Działalność spekulantów stworzyła sztuczne zapotrzebowanie na zakup żywności, co podniosło jej ceny[17]. Radykalny przykład takiego efektu obserwowaliśmy w latach 2007 i 2008. Między marcem 2007 roku a marcem 2008 roku kukurydza podrożała o 31%, ryż o 74%, soja o 87%, a pszenica aż o 130%[18]. Zmiany te doprowadziły do zamieszek w 31 krajach. Pod ich wpływem upadł rząd na Haiti[19]. Zdaniem części obserwatorów wzrost cen żywności miał również istotne znaczenie w narastaniu społecznego niezadowolenia, które doprowadziło do obalenia reżimów w trakcie Arabskiej Wiosny[20].

➜ ZMIANY KLIMATU

Wpływ działalności człowieka na klimat nie budzi już wątpliwości[21]. Naukowcy i postronni obserwatorzy coraz częściej donoszą o topnieniu lodowców, podnoszeniu się poziomu morza, zmianie średnich temperatur powietrza, a także zaburzeniu cyklu pór roku. Rolnictwo, ze względu na jego uzależnienie od warunków atmosferycznych, jest szczególnie podatne na wpływ tych zjawisk.

Ponadto, jako sektor gospodarki zużywający najwięcej wody, rolnictwo ucierpi z powodu jej niedoborów, które będą efektem zmian klimatu. Byt około 2,5 miliarda mieszkańców Azji zależy od rzek rozpoczynających bieg w lodowcach Himalajów. Na początku topnienie lodowców wystawia ludzi na ryzyko powodzi, a z czasem, wraz z zanikiem pokrywy lodowej, naraża na niedobory wody.

Zgodnie z większością przewidywań **zmianami klimatu najpoważniej dotknięte będą kraje Afryki Subsaharyjskiej, które już dziś cechują się największym odsetkiem niedożywienia** na świecie. Bank Światowy przewiduje, że ocieplenie klimatu o 1,5–2°C w latach 40. obecnego wieku doprowadzi do utraty od 40% do 80% ziemi używanej pod uprawę kluczowych dla regionu roślin: kukurydzy, prosa i sorga[22].

Erozja i ubożenie gleb, problemy z pozyskaniem wody, gwałtowne zjawiska pogodowe oraz podnoszenie się poziomu mórz wpłyną na mniejszą produkcję żywności w krajach globalnego Południa oraz części krajów Północy. W rezultacie wzrosną światowe ceny produktów spożywczych, co będzie miało poważne konsekwencje dla krajów zależnych od importu żywności. Według wyliczeń brytyjskiej organizacji Oxfam **zmiany klimatu zwiększą cenę kukurydzy na rynku światowym o 86% do roku 2030**, co w połączeniu z innymi problemami doprowadzi do podwojenia cen żywności w ciągu najbliższych kilkunastu lat[23]. W przypadku postępujących zmian klimatu, do roku 2050 globalna produkcja żywności spadnie poniżej poziomu z roku 2000. Doprowadzi to do 20-procentowego wzrostu poziomu niedożywienia dzieci w porównaniu ze scenariuszem bez zmian klimatu[24].

Jest wysoce prawdopodobne, że to drobni rolnicy będę najbardziej dotknięci powyższymi zjawiskami. Brak im dostępu do środków finansowych na inwestycje niezbędne do zaadaptowania gospodarstw do nowych warunków, np. poprzez rozbudowę systemu irygacyjnego. Ponieważ większość ubogich rolników mieszka w krajach globalnego Południa, nie będą oni mogli liczyć na znaczną pomoc rządów w przezwyciężeniu tych problemów. W podobnie trudnej sytuacji znajdzie się druga co do wielkości grupa osób niedożywionych, czyli biedni mieszkańcy miast, którzy będą wystawieni na efekty wzrastających cen importowanej żywności.

FOT 9. Wyschnięta ziemia w Mauretanii. W 2012 roku 700 000 mieszkańców tego kraju zostało dotkniętych skutkami kryzysu żywnościowego. FOT. PABLO TOSCO/OXFAM/CC

FOT 10. Ziarno kukurydzy jest bardzo dobrym surowcem do produkcji etanolu, który może być wykorzystany jako dodatek do benzyny w czystej postaci, a także spalany bezpośrednio np. przy produkcji energii elektrycznej. FOT. TAU ZERO/FLICKR/CC

➜ RYWALIZACJA O DOSTĘP DO ZIEMI: BIOPALIWA I PASZE DLA ZWIERZĄT

Problemy niedożywienia i głodu są także pogłębiane przez użycie ziemi pod coraz częstsze działania niezwiązane z produkcją żywności. Na szczególną uwagę zasługują dwa zjawiska: biopaliw oraz uprawa paszy dla zwierząt.

Zwierzęta gospodarskie konsumują jedną trzecią światowej produkcji zboża[25].

Kraje globalnej Północy słusznie starają się zapobiegać zmianom klimatu, jednak masowe wykorzystywanie w tym celu biopaliw okazało się polityką błędną, choć jej założenia wydawały się słuszne. Spalanie ropy uwalnia do atmosfery zagrażający klimatowi dwutlenek węgla. Postanowiono zaradzić temu poprzez produkcję paliwa w oparciu o materiał roślinny. W procesie fotosyntezy rośliny pobierają z powietrza dwutlenek węgla, który wraca do atmosfery po spaleniu paliwa, pozostawiając zerowy bilans emisji gazów cieplarnianych[26].

W UE i USA wprowadzono obowiązkowy udział biopaliw w benzynie i oleju napędowym. Jednak **pokrycie zapotrzebowania Unii na biopaliwa dzięki uprawom wyłącznie na jej terenie wymagałoby obszaru większego niż powierzchnia Belgii i Holandii razem wziętych.** Stąd zainteresowanie zakupem biopaliw na rynkach światowych. W konsekwencji globalne ceny roślin wykorzystywanych do produkcji biopaliw dramatycznie wzrosły. Pod masową produkcję zaczęto wycinać lasy deszczowe, a w krajach globalnego Południa wytwarzanie żywności na lokalne potrzeby zaczęło być wypierane przez monokulturowe uprawy kukurydzy lub palmy oleistej.

PROBLEM ZAWŁASZCZANIA ZIEMI[27]

W ostatnich latach seria globalnych kryzysów – finansowego, środowiskowego i żywnościowego – w sposób niezwykły napędziła popyt na tereny uprawne oraz zasoby naturalne na wielu obszarach globalnego Południa, byłego Związku Radzieckiego i Europy Wschodniej. Wykupuje się lub dzierżawi ogromne połacie ziemi pod uprawy oraz pozyskiwanie produktów gospodarki leśnej, a także wydobywanie zasobów naturalnych, takich jak ropa naftowa, minerały czy woda. Zdaniem organizacji Oxfam **40% przypadków zawłaszczania ziemi ma związek z produkcją biopaliw**[28].
Rosnący popyt na ziemię jest często przyczyną przymusowych wywłaszczeń, pozbawiania mieszkańców wsi środków do życia, łamania praw człowieka oraz prawa do ziemi, żywności i wody. Wpływa to negatywnie na lokalne bezpieczeństwo żywnościowe, a także – w zawrotnym tempie i na niespotykaną dotąd skalę – zanieczyszcza i niszczy zasoby naturalne.

Zdaniem brytyjskiego rządu biopaliwa odpowiadają za 35% niedawnych wzrostów cen żywności na rynkach światowych. Oxfam szacuje, że ziemia potrzebna do uprawy roślin na biopaliwa do europejskich samochodów mogłaby wyprodukować tyle pszenicy i kukurydzy, by wyżywić co najmniej 127 milionów ludzi[29].

W Stanach Zjednoczonych, które są światowym liderem uprawy kukurydzy, 40% zbiorów wykorzystywanych jest do produkcji biopaliw. Drugim kluczowym rynkiem dla tej rośliny jest rynek pasz dla zwierząt gospodarskich. Przypada na niego co najmniej 33% amerykańskiej produkcji kukurydzy[30].

Także w Europie coraz mniej krów i innych zwierząt gospodarskich ma możliwość jedzenia trawy i siana. Większość karmy to zboża oraz soja, która odpowiada za 65% białka dostarczanego w paszach na naszym kontynencie. Wykorzystywana w Europie soja pochodzi głównie z Ameryki Południowej, gdzie dominują uprawy soi genetycznie modyfikowanej, a pod produkcję często wycina się lasy deszczowe[31]. Przeważająca większość soi produkowana jest na wielkich monokulturowych farmach. Niejednokrotnie „czyszcząc" teren pod uprawy, wysiedla się miejscową ludność[32].

Jak wskazuje większość prognoz, zapotrzebowanie na paszę dla zwierząt będzie wzrastać. Mieszkańcy USA jedzą średnio 125 kg mięsa rocznie, Polacy – 76 kg, a mieszkańcy Indii – niewiele ponad 3 kg[33]. Wraz z bogaceniem się niektórych społeczeństw i rozwojem klasy średniej wybory żywieniowe w państwach takich jak Chiny gwałtownie się zmieniają. W ciągu 30 lat konsumpcja mięsa w tym kraju potroiła się i na początku obecnego stulecia lat 50 kg na osobę rocznie.

Trend ten nie jest możliwy do utrzymania. Gdyby nagle cała ludzka populacja zmieniła upodobania i zaczęła konsumować tyle mięsa co Amerykanie, wszystkie zbiory zbóż na świecie starczyłyby zaledwie dla 40% zwierząt gospodarskich, a do bezpośredniego spożycia przez ludzi nie pozostałoby nic[34]. Dzieje się tak dlatego, że **wyżywienie ludzi produktami zwierzęcymi wymaga znacznie więcej ziem uprawnych niż w przypadku diety bezmięsnej**. Aby wyprodukować jeden kilogram mięsa wołowego, potrzeba średnio 20 kg zboża. Nawet większa kaloryczność mięsa nie kompensuje tej różnicy. Szacuje się, że zróżnicowana dieta pozbawiona produktów odzwierzęcych wymaga pięć razy mniej ziemi uprawnej niż obecna dieta typowa dla mieszkańca Europy Zachodniej[35].

ILOŚĆ ZBOŻA POTRZEBNA DO WYPRODUKOWANIA KILOGRAMA MIĘSA[36]:	
wołowego	20 kg
wieprzowego	7,3 kg
kurcząt	4,5 kg

Produkcja mięsa wymaga również ogromnych ilości wody. Międzynarodowy Instytut Wody w Sztokholmie szacuje, że przy spodziewanym wzroście populacji planety wody wystarczy dla wszystkich tylko wtedy, gdy obniżymy spożycie produktów zwierzęcych. Obecnie 20% kalorii konsumowanych przez mieszkańców globalnej Północy pochodzi z produktów odzwierzęcych. Aby starczyło wody, odsetek ten będzie musiał spaść do 5%.

➜ KONFLIKTY ZBROJNE

W wielu krajach zmiany klimatu, bieda i wahania cen żywności spychają całe populacje na skraj głodu. Kroplą, która przelewa czarę, są często konflikty zbrojne. W takich sytuacjach przed śmiercią głodową może uchronić tylko pomoc międzynarodowa. W 2004 roku aż 45 milionów mieszkańców regionów dotkniętych konfliktami lub z nich wychodzących otrzymywało międzynarodową pomoc żywnościową[37].

Konflikty zbrojne prowadzą do niszczenia upraw, załamują sieci handlu żywnością i odbierają dochód niezbędny, by kupić pożywienie. W wielu udokumentowanych przypadkach są to efekty celowego działania, nastawionego na zagładę przeciwnika i ludności cywilnej, która go wspiera. Niszczone są uprawy oraz zapasy, sieć irygacyjna, drogi i mosty, a także składy produktów rolnych. Te ostatnie mają szczególne znaczenie w krajach o gorącym klimacie, gdzie przechowywanie jedzenia jest szczególnie trudne. W sferze konfliktów rośnie cena ropy niezbędnej do maszyn rolniczych i pomp irygacyjnych.

W ten sposób produkcja pszenicy w targanej wojną domową Syrii spadła z ponad 4 milionów ton przed wojną do około 2,4 miliona ton rocznie. Gospodarstwa hodujące drób straciły 50%, a bydło – do 40% zwierząt[38]. Grupą szczególnie narażoną na głód są uchodźcy – zarówno ci, którzy opuścili Syrię, jak i przebywający w obozach dla uchodźców poza jej granicami. Nawet osoby, których stać na podstawowe wyżywienie, zmuszane są do rezygnacji z warzyw, owoców czy nabiału. Prowadzi to do problemów zdrowotnych związanych z niedoborem niektórych składników odżywczych. Światowy Program Żywnościowy szacuje, że pomocy żywnościowej wymagają 4 miliony osób pozostających w kraju i 2,5 miliona uchodźców w państwach ościennych. W sumie jest to 30% populacji kraju sprzed wojny. Niektórzy utrzymują, że liczba dotkniętych głodem Syryjczyków sięga nawet 10 milionów[39].

Problem głodu nie kończy się wraz z ustaniem działań wojennych. Zgodnie z danymi Światowej Organizacji Zdrowia dotyczącymi lat 90. XX wieku i początku obecnego stulecia połowa krajów, w których niedożywienie przekracza 35%, była wcześniej dotknięta konfliktami zbrojnymi[40]. Istnieją liczne przyczyny takiego stanu. Uchodźcom potrzeba wielu lat, by powrócić do swoich domów. Jak pokazuje sytuacja z uchodźcami palestyńskimi z terenów dzisiejszego Izraela, życie w obozach uchodźczych może trwać ponad pół wieku. Odbudowa odpowiedniej infrastruktury rolnej również może zająć wiele lat. Także ubóstwo rolników w społecznościach dotkniętych wojną sprawia, że brakuje im środków niezbędnych do doprowadzenia produkcji do poziomu sprzed konfliktu. Dlatego też pomoc dla terenów dotkniętych wojnami i katastrofami naturalnymi nie może kończyć się po kilku miesiącach, wraz z wygaśnięciem zainteresowania mediów.

FOT 11. Mąka podarowana Syryjczykom przez naród turecki w ramach pomocy humanitarnej. Syria, czerwiec 2013. FOT. PAH

FOT 12. Syryjski chleb ma postać okrągłych placków. Je się go do śniadania, obiadu, kolacji. Syria, czerwiec 2013. FOT. PAH

FOT 13. Średnio jedna rodzina syryjska składająca się z pięciu osób spożywa dwie paczki chleba dziennie. Jedna paczka to od 8 do 10 placków. Syria, czerwiec 2013. FOT. PAH

3 W STRONĘ ROZWIĄZAŃ

Głód jest skomplikowanym problemem społeczno-ekonomicznym, znajdującym się na styku kwestii politycznych, ekologicznych i finansowych. Nie da się go rozwiązać z dnia na dzień za pomocą kilku prostych zabiegów wymyślonych w krajach bogatych.

Eksperci FAO podkreślają, że **sam wzrost gospodarczy nie rozwiąże problemu głodu**. Poprawa jakości życia w okresie prosperity często nie dotyczy najuboższych. Dlatego walka z niedożywieniem wymaga aktywnej polityki państwa – przede wszystkim krajów globalnego Południa, dotkniętych tym problemem[41].
Unia Europejska, jako jeden z najważniejszych aktorów polityki międzynarodowej i światowej ekonomii, powinna im w tym trudnym zadaniu asystować. Kilka działań wymaga szczególnie pilnej uwagi.

➜ WSPARCIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROLNICTWA RODZINNEGO

Wbrew twierdzeniom, że to wielkie monokulturowe gospodarstwa rolne oraz modyfikacje genetyczne są przyszłością rolnictwa, wyżywienie najbiedniejszej części ludzkości, mieszkającej na obszarach wiejskich, jest w rękach drobnych producentów. Obecnie 500 milionów małoobszarowych wytwórców żywności karmi prawie dwa miliardy ludzi. Ponadto niewielkie gospodarstwa produkujące zróżnicowane wyroby są skuteczniejsze w zachowywaniu właściwości gleby i dostosowywaniu się do zmian klimatu niż monokulturowe plantacje[42].

FOT 14. Sudan Południowy, maj 2012. FOT. MARCIN SUDER

Wielkie sieci supermarketów, monopolizując rynek, wymuszają na rolnikach obniżanie cen dostaw. Prowadzi to do bankructwa najmniejszych gospodarstw.

Dzięki relatywnie prostym inwestycjom w poprawę lokalnej infrastruktury i udoskonalenie metod produkcji można zwiększyć produktywność niewielkich gospodarstw. Jednak lata zaniedbań i niski priorytet przypisywany rolnictwu od lat 80. ubiegłego wieku sprawiły, że sektor ten nie otrzymywał należnej mu uwagi. Nie tylko państwa globalnego Południa przestawały wspierać własnych rolników. **Również udział rolnictwa w pomocy rozwojowej systematycznie spadał. W latach 1983–2006 został obniżony z 20,4% do 3,7% całej pomocy**[43].

Drobne rolnictwo może odgrywać wiodącą rolę w zwalczaniu ubóstwa, zapobieganiu klęskom głodu, ochronie gleb i innych zasobów naturalnych. Aby potencjał ten mógł zostać zrealizowany, powinno ponownie znaleźć się w centrum strategii rozwojowych krajów globalnego Południa oraz krajów Północy, które chcą im pomóc.

➜ OGRANICZYĆ SPEKULACJE ŻYWNOŚCIĄ

Jak pokazaliśmy powyżej, wahania cen na międzynarodowych rynkach, napędzane działaniami spekulacyjnymi, prowadzą do podnoszenia cen żywności i pogłębiania się problemu głodu.

Europa odgrywa w tym procederze istotną rolę. Mieszczą się tu siedziby wielu kluczowych uczestników omawianego rynku. Barclays Capital, największy europejski gracz na rynku derywatów towarów żywnościowych, zarobił w 2010 roku aż 406 milionów euro na spekulacji żywnością[44]. Również centra finansowe na naszym kontynencie, przede wszystkim Londyn, odgrywają istotną rolę w międzynarodowym handlu instrumentami finansowymi. Dlatego Unia Europejska jest szczególnie zobowiązana do takiego uregulowania rynków finansowych, by dla zysku niewielkiej grupy osób nie niszczyły one bezpieczeństwa żywnościowego najuboższych mieszkańców naszej planety.

Działania te nie mogą ograniczyć się do granic naszego kontynentu. Efektywne zapobieganie spekulacjom wymaga międzynarodowej współpracy na forum ONZ oraz G20[45].

➜ OBJĄĆ PRZYWÓDZTWO W WALCE ZE ZMIANAMI KLIMATU

Niezależnie od innych działań wspierających rolników i ograniczających spekulacje na rynku żywnościowym, przeciwdziałanie głodowi na świecie nie może się udać, jeśli pilnie nie ograniczymy emisji gazów cieplarnianych i nie zatrzymamy niszczenia ekosystemów, które magazynują dwutlenek węgla.

Jeśli chcemy uniknąć najbardziej dotkliwych konsekwencji zmian klimatu dla rolnictwa i utrzymać wzrost średniej temperatury globu na poziomie nie większym niż 2°C, czasu zostało nam bardzo mało. Naukowcy zwracają uwagę, że opóźnianie działań będzie nas kosztowało więcej, gdyż koszty przystosowania do zmieniającego się klimatu będą gwałtownie rosły. O skali wyzwania mówią szacunki Międzynarodowej Agencji Energetyki, która ocenia, że aby nie przekroczyć granicy 2°C, $^{2}/_{3}$ znanych zasobów gazu, węgla i ropy musi pozostać pod ziemią[46].

Im szybciej zaczniemy działać, tym lepiej. Unia Europejska decyduje właśnie o celach redukcji emisji gazów cieplarnianych do roku 2030. Ponadto zaplanowano, że podczas szczytu klimatycznego w Paryżu w 2015 roku zostanie podpisane historyczne międzynarodowe porozumienie o ochronie klimatu. Są to znakomite okazje, by UE odzyskała pozycję światowego lidera ochrony klimatu, a polski rząd przestał być hamulcem pozytywnych działań w tym kierunku.

➜ ODEJŚCIE OD BŁĘDNEJ POLITYKI DOTYCZĄCEJ BIOPALIW

Uprawy pod produkcję biopaliw zbierają gorzkie żniwo w postaci niszczenia lasów deszczowych, wypierania upraw pod jedzenie dla ludzi, przymusowych wysiedleń i korupcji. Zastąpienie ropy biopaliwami okazało się rozwiązaniem tak samo szkodliwym jak problem, któremu miało zaradzić.

Dlatego nadszedł czas, by Unia Europejska odeszła od polityki minimalnego udziału biopaliw w benzynie i oleju napędowym. Ograniczenie emisji gazów cieplarnianych może być osiągnięte w bardziej zrównoważony sposób, poprzez promowanie transportu zbiorowego, wprowadzenie silników samochodowych o wyższej sprawności czy planowanie przestrzenne, które w mniejszym stopniu będzie wymagać przemieszczania się.

INSPIRACJE EDUKACYJNE O TEMATYCE ŻYWNOŚCIOWEJ

1. Materiały edukacyjne i scenariusze zajęć w języku polskim do pobrania ze strony Polskiej Akcji Humanitarnej www.pah.org.pl:
   a. książka *Światowa gospodarka żywnościowa. Batalia o przyszłość rolnictwa*, Polska Akcja Humanitarna, Warszawa 2011
   b. *Trenerzy dla młodzieży! Wspólnie dla globalnego Południa. Scenariusze warsztatów dla młodzieży gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej*, Polska Akcja Humanitarna, Warszawa 2012
   c. raport *Stwórzmy lepszą przyszłość. Sprawiedliwość żywnościowa w świecie ograniczonych zasobów* w ramach kampanii PLON, Polska Akcja Humanitarna, Warszawa 2011
   d. raport Oxfam *Rosnące zagrożenie: zmiany klimatu, żywność i walka z głodem na świecie*, Polska Akcja Humanitarna, Warszawa 2013

2. Materiały edukacyjne i audiowizualne na stronach anglojęzycznych:
   a) kampania edukacyjna Oxfam Behind the brands na stronie - http://www.behindthebrands.org/
   b) infografiki dotyczące żywności dostępne na stronie - http://www.pinterest.com/DNierenberg/awesome-infographics-about-food/

CZĘŚĆ II
WŁĄCZ SIĘ DO DZIAŁANIA!

Chcesz być żywnościowym aktywistą lub żywnościową aktywistką? Chcesz włączyć szkołę w działania o tematyce żywnościowej? Zaangażuj się!

CO MOŻEMY ZROBIĆ JAKO SZKOŁA:

1. Zorganizujcie wydarzenie edukacyjno-informacyjne, uwrażliwiające na problem dostępu do żywności i kwestię prawa człowieka do żywności Zróbcie to w formie:
   - tematycznego dnia w szkole,
   - spotkania filmowego połączonego z dyskusją,
   - spotkania w bibliotece przy książce o tematyce żywnościowej,
   - przedstawienia teatralnego, happeningu, koncertu, kabaretu,
   - wystawy prac plastycznych lub fotografii,
   - gry terenowej.

   Inspiracji szukaj w publikacjach PAH i na naszej stronie w zakładce: Zaangażuj się! www.pah.org.pl/zaangazuj-sie/4
2. Zainteresujcie tematem lokalne media – dzięki regionalnej gazecie, radiostacji, telewizji mieszkańcy całej miejscowości będą mogli zapoznać się z tematyką dostępu do żywności.
3. Przeprowadźcie lekcje tematyczne w klasach – podczas godziny wychowawczej, lekcji biologii, geografii, WOS-u itp.
4. Zrealizujcie projekt edukacyjny z zakresu tematyki żywnościowej.
5. Zaprezentujcie temat na radzie pedagogicznej.
6. Zorganizujcie zbiórkę pieniędzy, loterię fantową, kiermasz charytatywny, a zebrane pieniądze przekażcie na wybraną inicjatywę na rzecz poprawy dostępu do żywności.
7. Załóżcie szkolny ogródek, w którym sami będziecie uprawiać warzywa i owoce.

CO MOGĘ ZROBIĆ SAMODZIELNIE:

1. Przekazuj wiedzę na temat dostępu do żywności swoim znajomym, przyjaciołom i rodzinie – zorganizuj kolację, spotkanie filmowe w domu lub dyskusję, podczas których poruszać będziecie tematykę żywnościową.
2. Zapoznaj się z metodą PLON i zaPLONuj zmiany w swojej kuchni. Wypróbuj nasze metody i na stałe wprowadź je do swojego życia, po czym przekaż je innym – w ten sposób przyczynisz się do zapewnienia odpowiedniej ilości żywności wszystkim potrzebującym. 5 podstawowych zasad PLON to:
   - Nie marnuj jedzenia.
   - Jedz produkty sezonowe.
   - Jedz mniej mięsa i nabiału.
   - Wspieraj rolników małoobszarowych.
   - Gotuj z głową.
4. Wspieraj organizacje, które pomagają osobom poszkodowanym w katastrofach naturalnych i konfliktach zbrojnych – podczas takich zdarzeń tysiące ludzi zostaje pozbawionych nie tylko dachu nad głową, ale także dostępu do żywności.

CZĘŚĆ III
ĆWICZENIA Z EDUKACJI GLOBALNEJ Z ZAKRESU PRAWA DO ŻYWNOŚCI

ĆWICZENIA Z EDUKACJI GLOBALNEJ Z ZAKRESU PRAWA DO ŻYWNOŚCI

1 ĆWICZENIA WPROWADZAJĄCE

1. MAPOWANIE PROBLEMU

➜ CELE:

– zapoznanie z sytuacją żywnościową wybranych państw globalnego Południa,
– szukanie przyczyn i skutków braku dostępu do żywności w wybranych krajach,
– szukanie rozwiązań problemów związanych z dostępem do żywności.

➜ POTRZEBNE MATERIAŁY:

kopie 4 historii (po jednej dla każdej grupy uczniów), papier, materiały do pisania.

➜ PRZEBIEG ĆWICZENIA

Podziel uczniów na grupy 4–5 osobowe. Rozdaj każdej po jednej historii **(Materiał dodatkowy nr 1)**. Poproś grupy o uważne przeczytanie tekstów, a następnie zastanowienie się nad poniższymi pytaniami:
– Z jakim problemem boryka się dana osoba/rodzina?
– Jakie są przyczyny występowania problemu i jakie mogą być jego dalsze konsekwencje ?

Poproś grupy, aby odpowiedzi opracowały w formie mapy myśli (wzór mapy myśli znajduje się w **Materiale dodatkowym nr 2**). Następnie poproś przedstawicieli każdej z grup o zaprezentowanie wypracowanej mapy myśli na forum klasy. Zastanówcie się razem, co łączy zaprezentowane historie, szczególnie w kontekście:
– przyczyny problemu,
– skutku problemu.

Odpowiedzi uczniów zapisz na tablicy: po jednej stronie tablicy zapisz przyczyny, a po drugiej – skutki. Poproś każdą grupę, aby przekazała swoją mapę myśli grupie sąsiedniej. Każda grupa ma za zadanie opracować przykłady działań, które mają pomóc opisanym w historiach osobom. Poproś, aby uczniowie zapisali swoje pomysły w formie następującego schematu:
problem → cele działań → opis działań → przewidywany efekt długoterminowy wprowadzenia działań pomocowych.
Po zakończeniu pracy, poproś każdą z grup o zaprezentowanie propozycji działań pomocowych. Na zakończenie opowiedz uczniom o rzeczywistych projektach, których celem jest poprawa dostępu do żywności w opisywanych wcześniej sytuacjach **(Materiał dodatkowy nr 3)**.

MATERIAŁ DODATKOWY NR 1

Sytuacja żywnościowa w trzech krajach: Sudanie Południowym, Mozambiku, Syrii, i na terenach Autonomii Palestyńskiej oraz przykłady projektów, których celem jest poprawa dostępu do żywności na wyżej wymienionych obszarach.

MATERIAŁ DLA UCZNIÓW

SUDAN POŁUDNIOWY

Dekady wojen domowych pozostawiły wyraźny ślad na populacji Sudanu, pozbawiając życia około 2 miliony ludzi, a wielu innych zmuszając do emigracji. Dziś, w czasach względnego spokoju, uchodźcy wracają do ojczyzny z obozów w Kenii, Etiopii, Czadzie i Egipcie. To, co zastają na miejscu, jest nieraz przyczyną rozczarowań: nie ma wody, pracy, edukacji – nie ma perspektyw. Kraj jest regularnie nękany przez susze i głód. Szacuje się, że każdego dnia ponad 4 milionom Sudańczyków nie starcza żywności. Te trudne warunki, w połączeniu z bardzo ograniczonym dostępem do opieki lekarskiej, prowadzą do epidemii malarii, cholery, gruźlicy, dengi i zapalenia opon mózgowych. Lata wojen sprawiły, że tradycyjna wiedza na temat upraw, rolnictwa i hodowli zwierząt została zapomniana. Niektórzy decydują się wyjechać powtórnie – i w większości trafiają do slumsów ugandyjskich i etiopskich miast. Inni zostają, licząc, że coś się zmieni.

MOZAMBIK

Kolonialna przeszłość kraju oraz trapiąca go przez wiele lat wojna domowa sprawiły, że Mozambik jest jednym z najbiedniejszych państw na świecie. Około 50% populacji żyje za mniej niż dolara dziennie i nie ma dostępu do wody zdatnej do picia, edukacji oraz opieki medycznej. Rozwój Mozambiku jest ściśle powiązany z sektorem rolniczym, który dla 80% populacji stanowi główne źródło dochodu. Wielkoobszarowe prywatne inwestycje w przemysłowe plantacje drzew miały stanowić szansę na rozwój kraju, nowe miejsca pracy i rozbudowę infrastruktury, zapewniając jednocześnie zrównoważony rozwój. Jedną z największych plantacji założyła firma Chikweti Forests of Niassa, zależna od szwedzkiego funduszu inwestycyjnego Global Solidarity Forest Fund (GSFF). Promowany przez szwedzkie i mozambickie władze projekt przyniósł jednak pogorszenie warunków życia lokalnej społeczności, powodując takie problemy, jak: utrata dostępu do ziemi, pogorszenie dostępności i jakości wody, niszczenie ekosystemu, utrata bioróżnorodności, spadek jakości gleby.

AUTONOMIA PALESTYŃSKA

Trwający dziesięciolecia konflikt pomiędzy Izraelem a Palestyną znajduje odbicie w gospodarce Autonomii Palestyńskiej, szczególnie w pogarszającej się kondycji rolnictwa i fatalnym stanie infrastruktury. Pogarsza się zaopatrzenie gospodarstw domowych. Według raportu Banku Światowego 60% społeczności zamieszkującej Zachodni Brzeg Jordanu żyje poniżej granicy ubóstwa. W regionie dominują małe gospodarstwa rolne, rozdrobnienie własności spowodowane jest między innymi budową muru oddzielającego zwaśnione społeczeństwa. Docelowa długość zapory to 670 km, wybudowano już 243 km. Po zakończeniu przedsięwzięcia 38 miast zamieszkałych przez 50 tysięcy Palestyńczyków zostanie otoczonych murem. Wielu spośród tych ludzi znajdowało zatrudnienie na terenach izraelskich. Teraz odcięci są nie tylko od miejsc pracy, ale często mają też utrudniony dostęp do własnych pól i ujęć wody.

SYRIA

Według danych ONZ szacuje się, że konflikt w Syrii pochłonął ponad 100 tysięcy ofiar. Ocenia się, że 2 miliony ludzi opuściło swoje domy, szukając bezpiecznego schronienia w innych częściach kraju, ponad 750 tysięcy zbiegło do państw sąsiednich, a w sumie 4 miliony osób potrzebuje pomocy. W Syrii brakuje żywności, ceny chleba wzrosły czterokrotnie, a innych produktów spożywczych – dwukrotnie. Energia elektryczna dostarczana jest głównie z agregatów prądotwórczych, a paliwo zdrożało nawet o 700%. Trzy czwarte rządowych placówek służby zdrowia jest zamkniętych. Regularne ostrzały artyleryjskie i bombardowania miejsc wcześniej uznawanych za bezpieczne zmuszają ludzi do ciągłej ucieczki przed przemocą. Bomby spadają także na pola pszenicy. Spalając całe ich połacie, reżim redukuje możliwości żywieniowe Syryjczyków na północy i umacnia ich zależność od mąki z sąsiedniej Turcji.

MATERIAŁ DODATKOWY NR 2

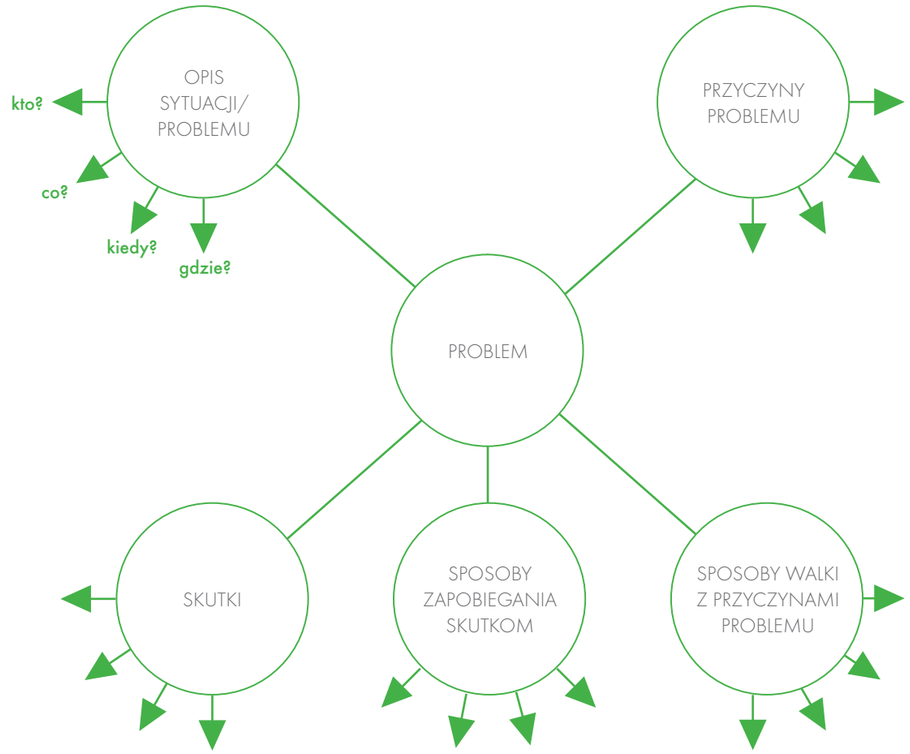

➜ MATERIAŁ DODATKOWY NR 3

Przykłady projektów pomocowych – materiał dla nauczycieli:

SUDAN POŁUDNIOWY – PRZYKŁAD PROJEKTU POMOCOWEGO

Po podpisaniu umowy pokojowej w 2005 roku miliony uchodźców i osób przesiedlonych wewnętrznie zaczęło powracać w ojczyste strony. Lata konfliktu sprawiły, że niektóre rejony Sudanu Południowego pozbawione są podstawowej infrastruktury, a rolnictwo jest bardzo słabo rozwinięte. We współpracy z FAO PAH dystrybuowała narzędzia rolnicze i nasiona m.in. wśród mieszkańców wiosek w hrabstwie Bor i gminie Makuach. W regionie tym PAH jest obecna od chwili założenia stałej misji w 2006 roku. Grupa mieszkańców stanu Jonglei została przeszkolona w zakresie technik rolniczych pozwalających na maksymalizację zbiorów. Projekt objął zasięgiem m.in. kobiety samotnie utrzymujące dzieci. Pomoc PAH trafiła do 1000 rodzin.

MOZAMBIK – PRZYKŁAD AKCJI SPOŁECZNEJ

11 października 2012 roku Instytut Globalnej Odpowiedzialności (IGO) zorganizował akcję „Człowiek to nie koala", będącą częścią kampanii *Ręce precz od ziemi – podejmijmy działania przeciw zawłaszczaniu ziemi.* Tego dnia można było się spotkać i porozmawiać z Ritą João Rezuane, Eugnélio Pedro Buquine i Júlio dos Santos Pêssigo – reprezentantami mozambickiej organizacji UNAC, którzy opowiadali o skutkach zalesiania prowincji Niassa przez firmę Chikweti Forests of Niassa. Dodatkowo IGO zachęcał do podpisywania petycji do **rządu Szwecji**, aby ten zbadał konsekwencje prowadzonej polityki promującej przemysłowe monokultury w Mozambiku i podjął konkretne kroki w celu zaprzestania łamania prawa do ziemi i prawa do żywności oraz wynagrodzenia poniesionych szkód.

AUTONOMIA PALESTYŃSKA – PRZYKŁAD PROJEKTU POMOCOWEGO

Celem zrealizowanego przez PAH projektu „Małe zwierzęta – duża wartość" było poprawianie warunków życia kilkunastu palestyńskich rodzin poprzez zapewnienie im dodatkowego źródła dochodu. Współpracująca z nami palestyńska organizacja wytypowała 18 kobiet zamieszkujących tereny rolnicze obszaru Al-Eizariya. W pierwszym etapie projektu kobiety wzięły udział w szkoleniach dotyczących produkcji przetworów mlecznych oraz zasad higieny związanych z hodowlą zwierząt i wytwarzaniem produktów spożywczych. W kolejnym etapie w gospodarstwach beneficjentek wybudowano zagrody hodowlane. Każdej z kobiet przekazaliśmy 3 ciężarne owce, jednego tryka oraz paszę. Poprzez lokalną organizację partnerską zapewniliśmy beneficjentkom wsparcie merytoryczne i doradztwo marketingowe. Dzięki zastosowanym rozwiązaniom kobiety będą w stanie pogodzić hodowlę zwierząt z innymi obowiązkami domowymi. W ostatnich miesiącach 2006 roku 15 palestyńskich rodzin rozpoczęło hodowlę owiec. Do końca grudnia na świat przyszło 25 jagniąt. Po upływie 5-6 miesięcy beneficjentki projektu mogły sprzedać młode osobniki, każda z owiec to wartość około 250 dolarów.

SYRIA – PRZYKŁAD PROJEKTU POMOCOWEGO

Chleb to podstawa wyżywienia Syryjczyków. Pomimo wojny pszenica na chleb wciąż jest uprawiana w kilku miejscach w Syrii, m.in. w prowincji Idlib. Dzięki funduszom zebranym od tysięcy Polaków 1040 najbardziej dotkniętych wojną rodzin syryjskich z 18 miasteczek prowincji Idlib i Hama otrzymuje miesięczne kupony na chleb wypiekany przez miejscowe piekarnie**.** Beneficjentami projektu, który PAH rozpoczęła w czerwcu 2013 roku, są rodziny, które straciły dach nad głową, rodziny, których ojciec umarł (co znacznie lub całkowicie zredukowało możliwość zarobku) oraz uchodźcy wewnętrzni w największej potrzebie. Dodatkowo około tysiącu osób zamieszkującym bizantyjskie ruiny Jabal al Zawiya zapewniliśmy codzienny dostęp do wody pitnej, dowożonej przez specjalne cysterny. Zbiorniki na wodę zostały przetransportowane i umieszczone w trzech lokalizacjach bizantyjskich miast, do których codziennie dostarczane jest w sumie 15 000 litrów czystej wody. Ponadto kilkuset rodzinom, które w wyniku zniszczeń infrastruktury utraciły dostęp do wody pitnej, zostały rozdane kontenery na wodę wraz z tabletkami do jej uzdatniania.

2. NASZA KLASA TO 100%

➜ CELE:

- wprowadzenie do tematu współzależności globalnych,
- uświadomienie dysproporcji między krajami Północy i Południa,
- uświadomienie uczniom skali zjawiska głodu na świecie.

➜ POTRZEBNE MATERIAŁY:

papier i przybory do pisania, karteczki post-it, ewentualnie kalkulator

➜ PRZEBIEG ĆWICZENIA

Przygotuj salę, tworząc w niej możliwie najwięcej przestrzeni (np. zsuwając wszystkie ławki i krzesła pod ściany) lub wyjdź z klasą na zewnątrz. Powiadom uczniów, że za chwilę wezmą udział w zabawie, która pozwoli im zapoznać się z podstawowymi informacjami dotyczącymi liczby ludności na świecie, dochodu narodowego oraz głodu.

Na podłodze połóż kartki z nazwami kontynentów (dla uproszczenia gry: Europa, Azja, Afryka, Australia i Oceania, Ameryka Północna, Ameryka Łacińska) w sześciu różnych miejscach w sali. Powiedz uczniom, że reprezentują światową populację ludności. Każda osoba to pewien jej procent (np. 10% przy 10 uczestnikach – te wartości zależą od liczebności grupy, należy je określać szacunkowo). Zadaniem uczniów jest ustawić się zgodnie ze swoją wiedzą nt. populacji obok lub na kartkach z nazwami kontynentów, aby w ten sposób odzwierciedlić rozmieszczenie ludności zgodnie z poleceniem.

Podczas gry uczniowie mogą się ze sobą konsultować i wspólnie określać liczbę osób przy każdej kartce. Gdy uczestnicy będą gotowi, skoryguj ich ustawienie i poproś, aby rozmieścili się zgodnie z rzeczywistością.

1. LICZBA LUDNOŚCI NA ŚWIECIE W 2012 ROKU, W MILIONACH:

Europa	726	10,4%
Azja	4192	59,8%
Ameryka Północna	402	5,8%
Ameryka Łacińska	620	8,8%
Afryka	1034	14,7%
Oceania	38	0,5%
ŚWIAT	7022	100%

2. DOCHÓD ŚWIATOWY (PKB LICZONE W DOLARACH AMERYKAŃSKICH).

Każdy uczeń bierze jedno krzesło. Opcjonalnie zamiast krzeseł można użyć płacht gazet. Gra jest wtedy mniej obrazowa, ale łatwiej jest dokonać podziału dochodu światowego, rozdzierając gazety na części. Wyjaśniamy, że krzesła (gazety) reprezentują światowy dochód.

Jeśli więc uczniowie sądzą, że połowę zasobów pieniężnych (nie naturalnych!) posiada Azja, niech ustawią tam połowę krzeseł. Zarówno krzesła, jak i gazety należy ustawiać lub kłaść obok siebie tak, aby stykały się ze sobą. Gazet nie nakładamy na siebie! Można je ewentualnie rozedrzeć na mniejsze części (np. jeśli uczestnicy upierają się, że Azja ma koniecznie 52% dochodu światowego i ani pół procenta mniej). Gdy uczniowie osiągną zgodę co do dystrybucji dochodu, prosimy ich o powrót do „swoich" kontynentów. Korygujemy błędy, wskazując poprawne ustawienie krzeseł (ułożenie gazet).

Następnie prosimy uczniów o zajęcie miejsc na krzesłach lub stanięcie na gazetach. W „Afryce" ludzie będą musieli wymyślać różne akrobatyczne pozycje, aby się na nich zmieścić, natomiast na krzesłach/gazetach na „Ameryce Północnej" będzie się można nawet położyć. Czekamy kilkanaście sekund, po czym pozwalamy uczniom znów normalnie stanąć na ziemi.

Europa	18,799,894	35 %
Ameryka Północna	17,506,458	33%
Azja	10,574,581	20%
Ameryka Łacińska	3,632,841	7%
Afryka	1,594,777	3%
Australia i Oceania	1,066,845	2%

3. NIEDOŻYWIENIE

Poproś uczniów, żeby oszacowali, ile procentowo osób cierpi głód na każdym kontynencie, i zapisali te liczby na karteczce post-it, a następnie przykleili do kartki z nazwą swego kontynentu. Skoryguj dane.

Azja	540 mln	64,1%
Afryka	238 mln	28,1%
Ameryka Łacińska i Karaiby	47 mln	5,6%
Australia i Oceania	1 mln	0,12%
Obszary rozwinięte (Europa, Ameryka Płn.)	16 mln	1,9%
RAZEM:	842 MLN	100%

Następnie zapytaj uczniów, kim są ludzie, którzy według nich najbardziej odczuwają skutki głodu. Zapiszcie odpowiedzi wspólnie. Przekaż uczestnikom te statystyki:

Podział osób niedożywionych ze względu na rodzaj gospodarstwa domowego:

drobni rolnicy	50%
bezrolni rolnicy	20%
pasterze, rybacy	10%
mieszkańcy slumsów	20%

434 miliony osób niedożywionych to drobni rolnicy.

Spośród powyższej liczby 325 milionów osób niedożywionych to drobni rolnicy z Azji i Afryki, a 109 milionów – mieszkańcy pozostałych regionów.

Zapytaj uczniów o ich refleksje. Co ich najbardziej zdziwiło? O czym wcześniej nie wiedzieli? Podsumuj zajęcia informacją, że największym paradoksem dzisiejszych czasów jest to, że osoby, które produkują żywność, czyli drobni rolnicy, są równocześnie osobami najbardziej narażonymi na niedożywienie i głód.

2 ĆWICZENIA DLA ZAAWANSOWANYCH

1. ŁAŃCUCH ZALEŻNOŚCI

➜ CELE:
- pokazanie przyczyn i skutków braku dostępu do żywności,
- ukazanie zależności między globalnym Południem a globalną Północą,
- zrozumienie wpływu, jaki każdy z nas może mieć na poszczególne ogniwa łańcucha.

➜ POTRZEBNE MATERIAŁY:
zestaw trzech łańcuchów pociętych na drobne elementy, każdy w innej koszulce, kartki papieru, przybory do pisania.

➜ PRZEBIEG ĆWICZENIA:
Podziel uczniów na trzy grupy. Rozdaj każdej pocięty na paski łańcuch zależności **(Materiał dodatkowy nr 5)** i poproś o ułożenie go w kolejności według poszczególnych etapów. Uczniowie mogą naklejać paski na arkusz papieru i narysowanymi strzałkami pokazywać kierunek zależności. Kiedy łańcuchy są już gotowe, sprawdź, czy zostały ułożone w odpowiedniej kolejności. Następnie poproś przedstawicieli grup o prezentację łańcuchów na forum klasy. Zachęć ich do opowiadania własnymi słowami, bez czytania z kartki, co wydarzyło się w ich przykładzie. Następnie poproś grupy o zastanowienie się, czy sytuacje przedstawione w ich łańcuchach mogły się wydarzyć naprawdę. Czy znają takie historie? Jeśli tak, rozwińcie dyskusję. Jeśli nie, możesz poprosić uczniów o wyszukanie informacji w domu i porozmawiać o nich na następnej lekcji.
Następnie wytłumacz uczniom, że zmiany klimatu, zawłaszczanie ziemi oraz brak wsparcia dla rolnictwa małoobszarowego to jedne z przyczyn braku dostępu do żywności. Wypiszcie wspólnie inne powody (np. konflikty zbrojne, produkcja biopaliw).
Na zakończenie ćwiczenia zastanówcie się razem, które z podanych rozwiązań zależą od nas, a które są niezależne od naszej działalności. Skupcie się z uczniami na tych działaniach, które zależne są od pojedynczego człowieka. Poproś każdego uczestnika o zapisanie na małej kartce jednego postanowienia, dzięki któremu zostanie przerwany łańcuch zależności lub złagodzone będą jego skutki. Kartki z postanowieniami uczniowie zabierają ze sobą do domu.

MATERIAŁ DODATKOWY NR 5

ŁAŃCUCH 1. Zawłaszczanie ziemi
1. Hipermarkety chcą zaoferować klientom bardzo tanie produkty mięsne (szynka w cenie 10 zł/kg).
2. Korporacja z agrobiznesu szuka możliwości tańszej produkcji mięsa poprzez obniżanie kosztów pasz dla zwierząt tucznych.
3. Inwestor znajduje kraj, w którym może produkować paszę taniej niż dotychczas.
4. Inwestor z Północy kupuje ziemię od rządu kraju Południa lub bierze ją w dzierżawę.
5. Inwestor z Północy zamienia pole na uprawę przemysłową.
6. Drobni rolnicy są siłą wyrzucani ze swojej ziemi.
7. Brakuje im dochodu i możliwości własnej uprawy rolnej.
8. Drobni rolnicy cierpią niedożywienie.

ŁAŃCUCH 2. Zmiany klimatu
1. Firmy podejmują decyzję o przeniesieniu produkcji do krajów o niżej płatnej sile roboczej, np. Chin.
2. Chińskie fabryki emitują dużo CO_2 do atmosfery.
3. Zwiększona emisja CO_2 wyostrza zmiany klimatu. Pory suche wydłużają się, a w porze deszczowej nie pada deszcz.
4. Rolnicy nie wiedzą, kiedy mają siać.
5. Rolnicy zbierają mniejsze plony.
6. Spadają dochody drobnych rolników.
7. Drobni rolnicy cierpią niedożywienie.

ŁAŃCUCH 3. Brak wsparcia dla rolnictwa małoobszarowego
1. Rząd kraju Południa chce rozwijać sektor przemysłowy.
2. Rząd kraju Południa potrzebuje zagranicznych inwestycji, by rozpędzić gospodarkę.
3. Rząd kraju Południa musi inwestować w infrastrukturę na potrzeby inwestora z Północy (np. budować drogę z kopalni, gdzie wydobywa złoto firma XXgold, do portu).
4. Rząd kraju Południa nie wspiera rolników poprzez dotacje.
5. Produkty drobnych rolników są na lokalnym rynku droższe niż importowane.
6. Drobni rolnicy sprzedają mniej.
7. Drobni rolnicy mają niższe dochody.
8. Drobnych rolników nie stać na kupno tych produktów, których sami nie wytwarzają (np. hodowców kurczaków na warzywa).
9. Drobni rolnicy cierpią niedożywienie.

2. W JAKI SPOSÓB MÓWIĆ O KLĘSKACH GŁODU?

➜ CELE:
- pokazanie przyczyn i skutków braku dostępu do żywności,
- zapoznanie z ideą i treścią „Kodeksu w sprawie obrazów i wiadomości dotyczących krajów Południa",
- uświadomienie uczniom wagi przekazów medialnych i konieczności prezentowania ludzkich historii w poszanowaniu godności każdej osoby.

➜ POTRZEBNE MATERIAŁY:
kopie „Kodeksu postępowania w sprawie obrazów i wiadomości dotyczących krajów Południa", zdjęcia, wycinki z kolorowych gazet i magazynów, kartki papieru, przybory do pisania, klej.

➜ PRZEBIEG ZAJĘĆ
Opowiedz uczniom o problemie braku dostępu do żywności, o różnych przyczynach i skutkach głodu oraz klęsk głodu. Zastanówcie się wspólnie nad rolą mediów w przekazywaniu informacji o klęskach głodu na świecie. Rozpocznij dyskusję, zadając uczniom poniższe pytania:
- Jakie znają przykłady klęsk głodu i za pośrednictwem jakich mediów lub z jakich materiałów się o nich dowiedzieli?
- Jaki jest najczęściej przywoływany przez media obraz w przypadku informowania o klęskach głodu?
- Jak takie przekazy mogą pomóc albo zaszkodzić osobom dotkniętym klęską głodu?

Rozdaj uczniom treść „**Kodeksu postępowania w sprawie obrazów i wiadomości** dotyczących krajów Południa" **(Materiał dodatkowy nr 9)**. Uczniowie czytają tekst w parach. Po przeczytaniu poproś uczniów o zastanowienie się w parach nad następującymi kwestiami:
- Jak myślicie, po co taki kodeks został stworzony?
- Jak myślicie, jakie mogą być konsekwencje stosowania „Kodeksu"?

Pary odpowiadają na forum klasy. Zapisz na tablicy najczęściej wypowiadane zarzuty oraz pozytywne aspekty korzystania z „Kodeksu". Następnie podziel uczniów na 3 grupy. Rozdaj każdej z nich po jednej historii z **Materiału dodatkowego nr 10**. Zadaniem grup będzie przygotowanie komunikatu medialnego na podstawie otrzymanych materiałów. Każda grupa losuje rodzaj komunikatu, jaki ma opracować (reportaż radiowy, artykuł w prasie, program w TV). Zanim grupy rozpoczną pracę, poproś uczniów, aby zastanowili się nad celem, jaki ma mieć ich komunikat, i aby zastosowali do niego zasady „Kodeksu". Powiedz uczniom, że na wykonanie zadania mają 30 minut.
Po upływie tego czasu poproś przedstawicieli grup o zaprezentowanie stworzonego komunikatu.
Po prezentacji wszystkich komunikatów zapytaj uczniów, jakie – ich zdaniem – przesłanie zawierały poszczególne komunikaty? Czy spełniły założone przez twórców cele? Zastanówcie się jeszcze raz, jakie mogą być pozytywne i negatywne aspekty przestrzegania zasad „Kodeksu"? Zapytaj uczniów, czy stosowaliby się do jego zasad jako dziennikarze?

MATERIAŁ DODATKOWY NR 9

KODEKS DO SPRAW OBRAZÓW I WIADOMOŚCI O KRAJACH GLOBALNEGO POŁUDNIA (WYBRANE FRAGMENTY)

Niniejszy Kodeks postępowania w sprawie obrazów i wiadomości został sporządzony przez organizacje pozarządowe działające w dziedzinie pomocy humanitarnej, współpracy rozwojowej i edukacji globalnej.
Obrazy – jakakolwiek wizualna reprezentacja lub podobieństwo do ludzi, sytuacji oraz miejsc poprzez zdjęcia, obrazy, ilustracje czy nagrania video.
Wiadomości – komunikaty mówione lub na piśmie; podpisy, nagłówki, podtytuły, studia przypadków, artykuły czy reklamy reprezentujące ludzi, sytuacje czy miejsca (którym mogą – lub nie – towarzyszyć obrazy).

Zasady wyboru obrazów i przesłań
- ➜ Wybieranie obrazów i związanych z nimi przesłań w oparciu o wartości, takie jak: szacunek, równość, solidarność i sprawiedliwość.
- ➜ Rzetelne reprezentowanie jakiegokolwiek obrazu lub sytuacji zarówno w ich natychmiastowym, wąskim, jak i szerokim kontekście, tak aby poprawić rozumienie rzeczywistości i złożoności procesu rozwoju w powszechnej opinii.
- ➜ Unikanie obrazów i przesłań, które potencjalnie stereotypizują, wzbudzają sensację czy dyskryminację wobec ludzi, sytuacji czy miejsc.
- ➜ Używanie obrazów, przesłań i studiów przypadków z pełnym zrozumieniem, uczestnictwem i za zgodą podmiotów (lub ich rodziców albo opiekunów).
- ➜ Zapewnienie tym, których historie są prezentowane, możliwości samodzielnego zakomunikowania swojej historii.
- ➜ Ustalenie i udokumentowanie, czy podmiot wyraża chęć ujawnienia swych danych i w każdym przypadku działanie zgodnie z tym życzeniem.
- ➜ Podporządkowanie się najwyższym standardom dotyczącym praw człowieka i ochrony bezbronnych.
- ➜ Podporządkowanie się najwyższym standardom dotyczącym praw dziecka, zgodnie z Międzynarodową Konwencją Praw Dziecka, ponieważ dzieci są najczęściej portretowanym podmiotem.

MATERIAŁ DODATKOWY NR 10

SOMALIA

Dziesiątki tysięcy ludzi umarło już z głodu we Wschodniej Afryce. Katastrofalna susza w krajach tzw. Rogu Afryki sprawia, że natychmiastowej pomocy potrzebuje 12 milionów ludzi, z czego tylko w Somalii 3,5 miliona.
W Rzymie zebrała się dziś w tej sprawie ONZ-owska Organizacja ds. Wyżywienia i Rolnictwa (FAO). Podczas spotkania zaapelowano o pilne wyasygnowanie przez kraje członkowskie FAO 120 milionów dolarów na pomoc doraźną i 1,6 miliardów na pomoc długofalową. Uczestnicy spotkania podkreślają, że każdy dzień zwłoki oznacza kolejne ofiary. Jednak przy okazji szczytu członkowie organizacji pozarządowych od lat pomagających Afryce przypominają, że wspólnota międzynarodowa i FAO nie słuchały wysyłanych w świat od miesięcy apeli o pomoc i zareagowały z dużą opieszałością.
Zdaniem rzeczniczki Wysokiego Komisarza ONZ ds. Uchodźców jest to jeden z najbardziej dramatycznych kryzysów humanitarnych, jaki dotknął naszą planetę. „Trzeba większej odpowiedzialności – powiedziała Radiu Watykańskiemu Laura Boldrini. – Ludzie uciekają całymi tygodniami z Somalii, by schronić się w sąsiednich Kenii i Etiopii. Opowiadają o dokonywanych na nich napadach, o dzieciach porzucanych wzdłuż drogi, atakowanych i rozszarpywanych przez hieny. Sytuacja jest naprawdę dramatyczna. Wielu uciekinierów jest przewlekle niedożywionych. Ponad 50% dzieci, które chronią się w obozach, od bardzo długiego czasu cierpi z głodu".

Źródło: http://www.deon.pl/religia/kosciol-i-swiat/z-zycia-kosciola/art,6480,fao-dramat-glodu-we-wschodniej-afryce.html

AFGANISTAN

Światowy Program Żywienia drastycznie ogranicza pomoc dla mieszkańców Afganistanu. Przedstawiciele ONZ-owskiej agendy informują, że powodem jest brak pieniędzy.
Światowy Program Żywienia planował w tym roku dostarczyć pomoc siedmiu milionom Afgańczyków, którzy zostali dotknięci przez trwającą w tym kraju wojnę oraz kataklizmy naturalne. Tymczasem według wyliczeń pomoc otrzyma nieco ponad 3,5 miliona osób, a więc niemal dwa razy mniej, niż zakładano. Na pomoc w Afganistanie brakuje bowiem 220 milionów dolarów.
Rzeczniczka misji Światowego Programu Żywienia w Afganistanie Chaliss McDonough podkreśla, że ograniczenia nie dotkną osób, które są w najgorszej sytuacji. „Musimy zredukować naszą działalność, by mieć pewność, że to, czym dysponujemy, trafia przede wszystkim do tych, którym ratujemy życie. Będziemy w dalszym ciągu wspierać niedożywione matki i dzieci poniżej piątego roku życia. Będziemy też starać się pomagać rodzinom dotkniętym przez konflikty zbrojne i katastrofy naturalne" – deklaruje.
Afganistan jest uważany za jedno z najbiedniejszych państw świata. Wiele osób każdego roku cierpi głód, bo niesprzyjający klimat oraz trwający już 10 lat konflikt zbrojny sprawiają, że rolnicy nie są w stanie wyprodukować wystarczającej ilości pożywienia. Wielu ludzi nie stać na kupno jedzenia, bo żyją za mniej niż dolara dziennie.

Źródło: http://gielda.onet.pl/brak-pieniedzy-na-zywnosc-dla-afganistanu,18726,4772781,1,news-detal

WZROST CEN ŻYWNOŚCI W KRAJACH AZJI

W opublikowanym niedawno raporcie „Światowy wzrost cen żywności a rozwijające się kraje Azji" Asian Development Bank (ADB) prognozuje, iż wzrastające ceny produktów spożywczych i paliw mogą spowolnić rozwój gospodarczy Indii oraz przyczynić się do dalszego zubożenia najbiedniejszych mieszkańców kraju. ADB szacuje, że 10-procentowa podwyżka cen może sprawić, iż dodatkowe 30 milionów Indusów będzie żyło poniżej granicy ubóstwa (czyli za mniej niż 1,25 dolara dziennie). Odnosząc się do raportu ADB, indyjski minister finansów Pranab Mukherjee zapewnił, że rząd robi wszystko, by kontrolować ceny żywności. W marcu 2011 roku ceny owoców w Indiach wzrosły o 23%, a jaj, mięsa i ryb – o 13,6%.
W krajach rozwijających się w Azji w styczniu i lutym 2011 roku średnia inflacja cen krajowej żywności wyniosła 10%, a importowanej – ponad 30%. ADB ostrzega, że jeśli ta tendencja się utrzyma, kolejne 64 miliony mieszkańców Azji mogą znaleźć się poniżej granicy ubóstwa.
Cytowany przez „The Economic Times" Ashok Gulati z Ministerstwa Rolnictwa Indii wyraża opinię, że rząd powinien zabezpieczyć najuboższych przed podwyżkami cen żywności, bowiem to oni, wydając większość swoich dochodów na wyżywienie, są najbardziej narażeni na skutki inflacji.
Jak podaje „The Economic Times", inflacja w Indiach w 2011 roku była efektem wzrostu cen zbóż, olejów jadalnych i mięsa, wywołanym przez braki tychże produktów. ADB w swoim raporcie prognozuje, że tendencje wzrostowe cen żywności będą się krótkoterminowo utrzymywać.

Źródło: http://www.azjapacyfik.pl/index_2501.php?b_2501=84

3 SCENARIUSZ GRY PLANSZOWEJ

➜ OPIS GRY

Uczestnicy poruszają się po planszy od pola Start do pola Meta. Po drodze odpowiadają na pytania i wykonują różne polecenia. Wygrywa ta drużyna, która jako pierwsza dotrze do Mety. Planszę można odrysować w większym formacie i przenieść np. na szkolne boisko. Wtedy „pionkami" mogą być przedstawiciele drużyn. Jeśli nie macie możliwości przeprowadzenia gry w plenerze lub w dużej sali, wydrukujcie planszę w mniejszym formacie, lub przerysujcie w wielkości odpowiedniej do warunków, jakimi dysponuje szkoła.

➜ CELEM GRY

jest usystematyzowanie wiedzy uczestników na temat dostępu do żywności na świecie oraz pokazanie związków pomiędzy różnymi aspektami życia gospodarczego i politycznego a dostępem do żywności.

➜ PRZEBIEG GRY

W zależności od liczebności grupy podziel uczestników na kilka drużyn 4-osobowych. Optymalna liczba drużyn to 3. Drużyny poruszają się po planszy o określoną liczbę pól, zgodnie z liczbą oczek wyrzuconych kostką. Pola planszy należą do 4 kategorii:
pola puste – gdy drużyna na nich stanie, nic się nie dzieje, a uczestnicy czekają na następną kolejkę;
pola pytań – drużyna losuje pytanie z przygotowanego zestawu pociętych wcześniej kart. Po poprawnej odpowiedzi drużyna stoi w miejscu i czeka na swoją kolejkę; jeśli udzieli odpowiedzi błędnej – traci jedną kolejkę;
pola zadań – drużyna losuje zadanie z przygotowanego zestawu zadań. Po poprawnym wykonaniu zadania drużyna stoi w miejscu i czeka na swoją kolejkę, przy błędnym wykonaniu – traci jedną kolejkę;
pola sytuacji – drużyna losuje sytuację z przygotowanego zestawu sytuacji. Po zapoznaniu się z opisem drużyna postępuje zgodnie z instrukcją zawartą w treści – posuwa się do przodu bądź stoi kilka kolejek.
Grę rozpoczyna ta drużyna, która wyrzuci najwięcej oczek kostką.

➜ POTRZEBNE MATERIAŁY:

kopia planszy (ksero planszy zamieszczonej w publikacji lub odwzorowanie jej w większej skali, np. na szkolnym boisku), kostka do gry, pionki (jeśli gra odbywa się na planszy o małej skali; jeśli plansza jest dużych rozmiarów, „pionkami" mogą być przedstawiciele poszczególnych grup), pocięte w paski zestawy pytań, zadań i sytuacji dla osoby prowadzącej.

➜ MATERIAŁY DODATKOWE

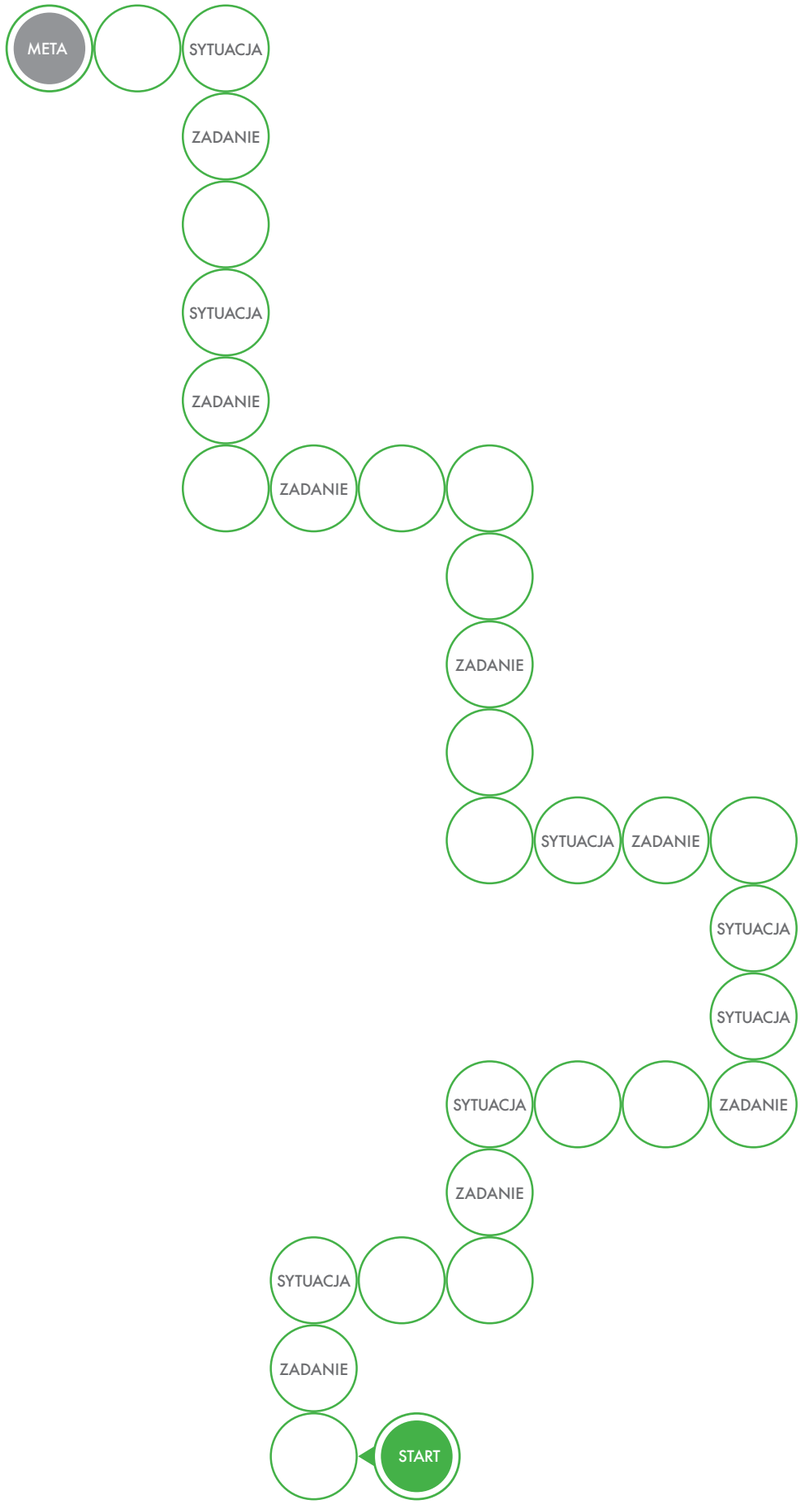

➜ PYTANIA WRAZ Z ODPOWIEDZIAMI – MATERIAŁ DLA NAUCZYCIELA:

Drużyna, która stanie na polu pytań, wybiera numer pytania z puli od 1 do 11, a osoba prowadząca odczytuje jego treść.

1. Prawda czy fałsz: w 2013 roku na świecie było 870 milionów niedożywionych ludzi? (**Prawda**).
2. Prawda czy fałsz: 98% ludzi niedożywionych żyje w krajach rozwijających się? (**Prawda**).
3. Czy kryzys finansowy w 2008 roku oraz drastyczne podwyżki cen podstawowych produktów spowodowały, że liczba głodujących osób na świecie jest większa, czy mniejsza niż w 1990 roku? (**Większa**: w 1990 roku liczba głodujących wynosiła 842 miliony, a w 2009 roku – 1,02 miliarda).
4. Który z Milenijnych Celów Rozwoju, ustanowionych w 2000 roku, odnosi się do wyeliminowania skrajnego ubóstwa i głodu? (**Pierwszy**).
5. Czy dostęp do żywności jest prawem człowieka? (**Tak**: na Światowym Szczycie Żywnościowym w Rzymie w 1996 roku przyjęto uchwałę stwierdzającą, że *każdy mężczyzna, kobieta oraz dziecko ma niezbywalne prawo do bycia wolnym od głodu i niedożywienia, aby móc rozwijać swoje fizyczne i umysłowe zdolności*).
6. Co to jest bezpieczeństwo żywnościowe? (**Bezpieczeństwo żywnościowe** istnieje, kiedy wszyscy ludzie, w każdym momencie, posiadają fizyczny, społeczny i ekonomiczny dostęp do wystarczającej, bezpiecznej i odżywczej ilości jedzenia, które odpowiada ich potrzebom dietetycznym, pozwalającym na aktywne i zdrowe życie).
7. Czy to prawda, że każdego roku z powodu głodu umiera więcej ludzi niż z powodu AIDS, malarii i gruźlicy razem wziętych? (**Tak**).
8. Jakie są główne przyczyny głodu na świecie? (**Głównymi przyczynami głodu** na świecie są: konflikty zbrojne, katastrofy naturalne, zmiany klimatyczne wywołujące susze i powodzie, słabo rozwinięte rolnictwo i chroniczne ubóstwo, a także dyskryminujące najbiedniejsze społeczeństwa reguły rynkowe).
9. Czy to prawda, że na świecie produkowana jest wystarczająca ilość jedzenie, by wyżywić wszystkich? (**Tak:** światowe rolnictwo wytwarza 17% więcej kalorii na osobę dziś niż 30 lat temu, pomimo 70-procentowego wzrostu liczby ludności. To wystarczy, aby zapewnić wszystkim na świecie co najmniej 2720 kilokalorii (kcal) na osobę dziennie. Głównym powodem głodu na świecie jest to, że wielu ludzi nie ma wystarczającego dostępu do ziemi, którą mogliby uprawiać, lub dochodu na zakup dostatecznej ilości żywności.).
10. Czy to prawda, że do produkcji jednego hamburgera potrzeba 2400 l wody? (**Tak**).
11. Dlaczego produkcja biopaliw jest uznawana przez niektórych ekspertów za niebezpieczną dla zachowania bezpieczeństwa żywnościowego? (**Odpowiedź**: według niektórych ekspertów zwiększenie ilości upraw roślin z przeznaczeniem na biopaliwa oraz dotowanie tych upraw przez rządy powoduje wzrost cen żywności, a tym samym niemożność zakupienia podstawowych produktów żywnościowych przez najuboższych).

Zadania:
Skopiuj poniższy zestaw zadań i potnij na paski. Drużyna, która stanie na polu zadań, losuje kartkę i wykonuje opisane na niej polecenie. Pod opisem zadań znajdują się materiały dodatkowe dla nauczyciela.

1. Podaj 3 przykłady związku pomiędzy zmianami klimatu a brakiem dostępu do żywności.
2. Ułóż w łańcuch przyczynowo-skutkowy zestaw elementów.
3. Zaznacz na konturowej mapie świata rejony najbardziej zagrożone suszą.
4. Opisz, jakie skutki, w kontekście dostępu do żywności, dla jednostki oraz dla całego kraju może mieć długotrwały konflikt zbrojny?
5. Wymyśl akcję szkolną, której celem będzie uświadomienie Twoim kolegom i koleżankom problemów związanych z dostępem do żywności na świecie.
6. Jesteś prezydentem Sudanu Południowego, kraju, który po latach walk i konfliktów boryka się z wieloma problemami gospodarczymi. Chcąc rozpocząć okres reform i naprawy państwa, napisz treść uchwały, która ma pomóc mieszkańcom w uzyskaniu dostępu do żywności. Pamiętaj, że uchwała obowiązywać będzie w całym Sudanie Południowym i ma przynieść długofalowe rezultaty – rozdawanie żywności może doprowadzić Twój kraj do bankructwa!
7.

➜ MATERIAŁY DODATKOWE DO ZADAŃ

Ad. 2

Ułóż w łańcuch przyczynowo-skutkowy zestaw elementów.

W 2011 roku susza w krajach Azji oraz powódź w Australii spustoszyły zbiory, powodując ogromny wzrost cen podstawowych produktów żywnościowych na całym świecie.	Rodzina Jomo, mieszkająca w Kitale, jednym z większych miast w Kenii, znacznie odczuła wzrost cen żywności. Nie miała wystarczającej ilości pieniędzy, by kupić tyle kukurydzy, aby wystarczyło na przygotowanie pełnowartościowych posiłków dla wszystkim pięciorga domowników.	Jomo i jego rodzina nie dojadali – ich codzienne posiłki były coraz skromniejsze i ubogie w wartości odżywcze.	Brak odpowiedniego pożywienia negatywnie wpływał na Jomo. W szkole był apatyczny, nie miał sił, żeby rozwiązywać trudne zadania z chemii i matematyki. Często zdarzało się, że mdlał z osłabienia.
Jomo marzył, że zostanie lekarzem, jednak z powodu niedożywienia coraz częściej chorował i opuszczał coraz więcej lekcji w szkole.	Częsta absencja spowodowała, że Jomo nie ukończył szkoły podstawowej. Aby móc utrzymać siebie i pomóc rodzicom, podjął się pracy na plantacji kawy, eksportowanej głównie do krajów Europy.	Jeśli więcej dzieci takich jak Jomo będzie niedożywionych, gorsze będą ich wyniki w nauce.	Im gorsze wyniki w nauce kenijskich dzieci, tym mniejsza szansa na rozwój kraju i pomoc jego biednym obywatelom.

Skopiuj stronę, a następnie wytnij poszczególne elementy łańcucha.

Ad.3

Zaznacz na konturowej mapie świata rejony najbardziej zagrożone suszą.
Konturowa mapa świata – kopia dla drużyny wykonującej zadanie.

Konturowa mapa świata z zaznaczonymi rejonami najbardziej zagrożonymi suszą – kopia z rozwiązaniem zadania dla nauczyciela.

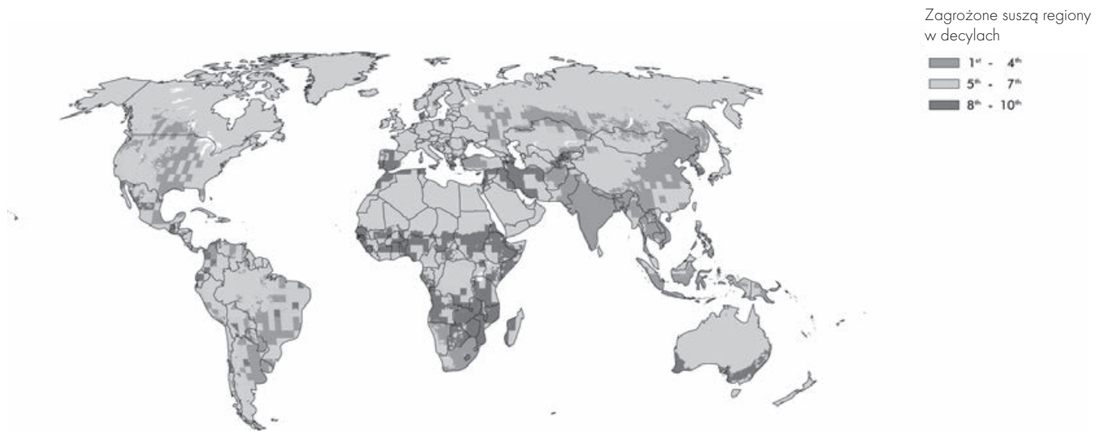

Źródło: http://maps.grida.no/go/graphic/droughts-risk-and-vulnerability-economic-loss-as-a-proportion-of-gdp-density

SYTUACJE

Skopiuj poniższy zestaw sytuacji i potnij na paski. Drużyna, która stanie na polu sytuacji, losuje pasek z opisem.

1. Twój kraj nawiedziła największa od kilkunastu lat powódź. Większość plonów została zalana, co wywołało ogromny wzrost cen żywności. Twojej rodziny nie stać na zakup wszystkich podstawowych produktów żywnościowych. Stoisz 1 kolejkę.

2. W szkole, do której chodzi Twoja córka, prowadzony jest program dożywiania dzieci. Dzięki temu wiesz, że oprócz wykształcenia Twoje dziecko będzie miało zapewniony dodatkowy ciepły posiłek. Posuwasz się o 1 pole do przodu.

3. W Twoim kraju przez lata toczyła się wojna. Twoi rodzice nie mieli szans nauczyć się, w jaki sposób uprawiać rolę i jak gospodarować domem, gdyż nigdy go nie mieli. Teraz, nawet w czasie pokoju, borykają z konsekwencjami wojny – muszą nadrobić straty i nauczyć się uprawy roślin, które wyżywią Waszą rodzinę, a ich nadwyżkę będzie można sprzedać na rynku. Stoisz 2 kolejki.

4. Działająca w Twojej wiosce międzynarodowa organizacja prowadzi dystrybucję nasion i kurcząt. Dzięki nim możesz rozwijać swoje uprawy i hodowlę. Posuwasz się o 2 pola do przodu.

5. Twoją wioskę nawiedziła kolejna susza. Twoje plony marnieją, a bydło umiera z pragnienia. Nie możesz sprzedać kukurydzy i mleka – produktów, które do tej pory zapewniały Ci dochód. Stoisz 2 kolejki.

6. W Twoim kraju w końcu zapanował pokój. Nowo wybrany przywódca państwa wprowadził szereg reform, których celem jest poprawa stanu rolnictwa. Rząd ma odtąd wspierać rolników różnymi programami i dopłatami, i tym samym doprowadzić do uniezależnienia Waszego kraju od pomocy żywnościowej z zewnątrz. Posuwasz się o 3 pola do przodu.

4 POMYSŁY NA AKCJE SZKOLNE

1. Przygotujcie z uczniami mapę świata z zaznaczonymi obszarami najczęstszego występowania katastrof naturalnych oraz informacjami, jakie skutki dla ludzi mogą nieść ze sobą poszczególne katastrofy w kontekście dostępu do żywności. Zawieście mapę w szkolnej gablocie lub opublikujcie w szkolnej gazetce tak, aby z problemem dostępu do żywności i jego przyczynami mogła zapoznać się większa liczba uczniów.

2. Zorganizujcie szkolne przedstawienie, które będzie symulacją obrad Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa (FAO), w obliczu wzrastających cen żywności. Jako inspiracja niech posłużą strony różnych instytucji i organizacji międzynarodowych zajmujących się żywnością np.: FAO http://www.fao.org/, Oxfam http://www.oxfam.org/

3. Zróbcie badania nad różnymi przyczynami braku dostępu do żywności, szczególnie w kontekście katastrof naturalanych. Następnie na podstawie zdobytych informacji przygotujcie karty z elementami łańcucha zależności, ukazującego powiązania pomiędzy katastrofami naturalnymi, a problemami w dostępie do żywności. Zamieśćcie elementy łańcucha w formie ekspozycji na szkolnym korytarzu.

CZĘŚĆ IV
PRZYKŁADY SZKOLNYCH PROJEKTÓW Z ZAKRESU DOSTĘPU DO ŻYWNOŚCI

W tym rozdziale prezentujemy relacje ze szkolnych projektów, opisane przez przedstawicieli placówek.

Projekty realizowane były w latach 2010–2013 przy wsparciu Polskiej Akcji Humanitarnej. Poniżej przedstawiamy również inne niezależne inicjatywy, które mogą stać się inspiracją dla szkolnych działań.

PUBLICZNE GIMNAZJUM NR 7 W OPOLU

Kluczową częścią projektu dotyczącego dostępu do żywności było założenie przyszkolnego ogródka warzywnego. Uczniowie będący członkami szkolnego Klubu Humanitarnego rozpoczęli działania od pozyskania niezbędnych środków. Zakup narzędzi i nasion został sfinansowany ze zbiórki przeprowadzonej wśród uczniów i nauczycieli, natomiast ziemię dostarczył sponsor. W ogródku posadzone zostały warzywa, zioła i kwiaty. Każdy z uczniów miał przyporządkowane konkretne rośliny i przygotował podstawowe informacje na temat sposobu ich pielęgnacji. W czasie wakacji uczniowie kolejno dbali o ogródek, zgodnie z wyznaczonymi dyżurami. Prace zostały sfilmowane, a materiał wykorzystano do stworzenia krótkiego filmu dokumentalnego. Prezentacja projektu odbyła się podczas zorganizowanego przez Klub pikniku, w trakcie którego można było zjeść potrawy przygotowane z użyciem rzodkiewek i sałaty z ogródka szkolnego. Dodatkowy poczęstunek przyrządzono na grillu. Na piknik zaproszono wszystkich, którzy wspomogli powstanie ogródka: nauczycieli, dyrekcję, pozostałych pracowników szkoły, rodziców członków Klubu, innych uczniów oraz sponsorów. Gościem specjalnym był pan Jan Burniak, prezes opolskiego Banku Żywności, który opowiedział o działalności tej placówki. W trakcie spotkania podjęto decyzję o nawiązaniu współpracy między szkołą a Bankiem Żywności. Po poczęstunku i prezentacji tuż obok ogródka zasadzono jabłoń. Ziemię potrzebną do posadzenia drzewka przynieśli ze swoich domów członkowie Klubu.

W trakcie projektu uczniowie nauczyli się wiele o uprawie roślin i współpracy niezbędnej do przeprowadzenia tak długofalowego przedsięwzięcia, a także poprawili swoje zdolności organizacyjne. Choć prace w ogródku zajęły więcej czasu, niż planowano, uczestnicy mieli satysfakcję z dobrej zabawy, a także z warzyw, które wyrosły dzięki ich zaangażowaniu.

Robert Malkusz, psycholog szkolny,
koordynator szkolnego projektu edukacyjnego

FOT 15. Obchody Światowego Dnia Żywności

FOT 16. Wielki piknik rzodkiewkowo-sałatowy

ZESPÓŁ SZKÓŁ CHEMICZNYCH W BYDGOSZCZY

Projekt pt. „Jedzenie to myślenie" miał na celu przybliżenie młodzieży, nauczycielom i rodzicom problemu głodu i niedożywienia na świecie, ukazanie zależności między bogatą Północą i biednym Południem, a także zaangażowanie środowiska szkolnego w działania lokalne, w tym wykształcenie nowych nawyków, np. niemarnowania żywności.

Projekt rozpoczął się od zorganizowania warsztatów z zakresu edukacji globalnej dla nauczycieli wychowawców. Warsztaty stanowiły wzorzec dla godziny wychowawczej, a nauczyciele uczestniczyli w nich, wcielając się w role uczniów. Scenariusze tych oraz kolejnych warsztatów zostały przygotowane przez członków Klubu Szkoły Humanitarnej z pomocą nauczyciela opiekuna. W zajęciach wykorzystano materiały multimedialne, np. klip muzyczny „Nie marnuj" oraz film na temat racjonalnego gospodarowania żywnością.

Kolejne działania członkowie Klubu skierowali do rodziców. Zorganizowano dla nich zajęcia warsztatowe pt. „Zanim kupisz, POMYŚL". Zastosowano metodę pracy w grupach, zachęcając rodziców do odpowiedzi na pytania dotyczące nawyków zakupowych w oparciu o własne doświadczenia. W ten sposób starano się uświadomić dorosłym wpływ codziennych decyzji na stan środowiska oraz ukazać zależności istniejące we współczesnym świecie.

Na koniec rodzice zostali poproszeni o przyłączenie się do akcji polegającej na monitorowaniu zakupów w czasie jednego weekendu. Obserwacje zapisywali w ankietach, które następnie posłużyły do oceny ich sposobów wyboru produktów, skali marnowania żywności oraz przydatności samych warsztatów.

Edukacja uczniów odbywała się podczas lekcji wiedzy o społeczeństwie i godzin wychowawczych, które wykorzystano do przeprowadzenia zajęć tematycznych pt. „Jedzenie to myślenie" oraz „Zanim kupisz, POMYŚL". Uczniowie klasy informatycznej przygotowywali plakaty na temat żywności. Finałem była prezentacja dla wszystkich klas biorących udział w projekcie. Zaprezentowano podczas niej wyniki ankiet przeprowadzonych wśród rodziców oraz wybrano najlepsze plakaty o tematyce żywnościowej.

Dzięki projektowi zarówno uczniowie, jak i rodzice oraz nauczyciele zaczęli lepiej rozumieć konsekwencje swoich codziennych wyborów dotyczących żywności. Uczniowie chętnie włączyli się w akcję plakatową, a rodzice wzięli udział w ankietach dotyczących zakupów. Autorzy projektu ocenili, że większym zainteresowaniem niż część teoretyczna cieszyły się działania praktyczne i to na nie powinien być położony większy nacisk.

Joanna Bąk,
koordynatorka szkolnego projektu edukacyjnego

SZKOŁA PODSTAWOWA NR 3 IM. POWSTAŃCÓW WIELKOPOLSKICH W CHODZIEŻY

Realizację projektu „Nasz bohater – chleb" rozpoczęto od przeprowadzenia w każdej klasie lekcji na temat historii, symboliki i zwyczajów związanych z chlebem. Następnie w szkolnej bibliotece przygotowano wystawę dotyczącą chleba oraz żywności w literaturze i malarstwie. Po takim wstępie zorganizowano dla uczniów spotkanie ze szkolną intendentką poświęcone roli prawidłowego odżywiania w rozwoju człowieka. Kolejnym etapem projektu było ogłoszenie konkursu plastycznego pt. „Chleb nasz powszedni". Nauczyciele przeprowadzili również cykl lekcji na temat problemu głodu oraz jego skali na świecie i w Polsce. Uczniowie zastanawiali się podczas zajęć, co w kwestii dostępu do żywności może zależeć od nich oraz czy jednostka ma szansę wpłynąć na zmniejszenie głodu na świecie. Dyskutowano także na temat marnotrawienia żywności i sposobów na ograniczenie takich zachowań. Kolejny element projektu stanowiła wycieczka uczniów do piekarni, której celem było poznanie drogi, jaką musi przybyć jedzenie, zanim trafi na nasz stół i zależności pomiędzy ludźmi na całym świecie, wynikających z produkcji żywności. Ogłoszono też konkurs na hasło reklamowe dotyczące chleba lub pożywienia. Na zakończenie uczniowie wyszukiwali informacje na temat roli pieczywa w obyczajach innych narodów i przygotowywali gazetki szkolne na ten temat.

Dzięki projektowi uczniowie zdobyli wiedzę na temat znaczenia żywności nie tylko dla prawidłowego rozwoju każdego człowieka, ale także rozkwitu całych społeczności oraz kwestii zachowania kultury itp. Dowiedzieli się także, na czym polega problem głodu i niedożywienia, oraz uświadomili sobie, że każdy z nas może działać na rzecz walki z głodem, zarówno w skali lokalnej, jak i globalnej.

Joanna Rewolińska i Barbara Pilarska,
koordynatorka szkolnego projektu edukacyjnego

Przykłady projektów pozaszkolnych z zakresu dostępu do żywności

WARSZAWSKA KOOPERATYWA SPOŻYWCZA

Trzy lata temu grupa znajomych z Warszawy doszła do wniosku, że warzywa i owoce, które kupują w sklepach, kosztują zbyt dużo, a ich jakość pozostawia wiele do życzenia. Do tego nie ma możliwości sprawdzenia, jak się je uprawia i czy nie zawierają zbyt wielu chemicznych pozostałości użycia pestycydów i herbicydów.
Znajomi postanowili połączyć siły i robić zakupy wspólnie. Raz na tydzień lub dwa tygodnie każdy z członków i członkiń grupy deklaruje przez internet, ile i jakich produktów potrzebuje. Następnie jedna osoba sumuje wszystkie zamówienia i jedzie zrobić zakupy na giełdzie pod miastem. Wszystkie produkty przywozi do siedziby zaprzyjaźnionego stowarzyszenia w centrum Warszawy, gdzie zmieniający się rotacyjnie wolontariusze dzielą je według zamówień na poszczególne paczki. Wieczorem każdy płaci i odbiera swoją część. Na koniec odbywa się zebranie, podczas którego podsumowywana jest obecna runda zakupów i wybierani są wolontariusze do realizacji rundy kolejnej.

Takie wspólne zakupy w dużych ilościach pozwoliły obniżyć ceny produktów. Z czasem kooperatyści doszli do wniosku, że zamiast kupować na giełdzie co tydzień od innych sprzedawców, chcieliby otrzymywać warzywa bezpośrednio od rolnika. To pozwoliło im nawiązać stałą współpracę z jednym producentem, dzięki czemu poznali sposoby uprawy roślin i doskonale wiedzą, kto zarabia na kupowanej przez nich żywności.
Oprócz samych zakupów Kooperatywa organizuje spotkania dyskusyjne na tematy spółdzielcze i żywnościowe, a także akcje promujące świadomą konsumpcję, np. warsztaty robienia prezentów choinkowych, które pozwoliły uniknąć nadmiernych zakupów w okresie przedświątecznym. Udział w Warszawskiej Kooperatywie Spożywczej okazał się znakomitą szkołą wspólnego działania i okazją do pogłębienia wiedzy na tematy związane z żywnością. Obecnie podobne kooperatywy działają w kilkunastu miejscach w Polsce.

PROJEKT JODIE NA TEMAT KOMPOSTOWANIA

Pochodząca ze Stanów Zjednoczonych Jodie Baltazar ubolewała nad tym, że w jej polskim mieszkaniu nie ma możliwości recyklingu domowych odpadków organicznych. Wyrzucane do śmieci trafiają na wysypiska, podczas gdy poddane kompostowaniu mogłyby wrócić do ziemi, znacznie ją użyźniając. Pomysł przetwarzania domowych odpadków organicznych przez kompostowanie nie jest popularny w polskich miastach. Jodie postanowiła to zmienić, budując duży kompostownik i organizując wokół niego warsztaty.
Pierwszym wyzwaniem było znalezienie odpowiedniego miejsca. Z pomocą przyszedł znajomy, który udostępnił swój ogródek działkowy. Korzystając z instrukcji dostępnych w internecie, Jodie zbudowała z desek kontener na kompost. Następnie przywoziła do niego odpadki organiczne z okolicznych restauracji, targu warzywnego i od indywidualnych osób. Aby bakterie zmieniające odpadki w żyzną glebę miały odpowiednie warunki, mokre części roślin przekładane były suchymi liśćmi, fragmentami kartonu oraz ścinkami drewna.
Na działkę Jodie zaprosiła okolicznych mieszkańców, którym pokazała, jak się buduje kompostownik, i opowiedziała, jakie procesy stoją za dokonującą się w nim transformacją. Po około roku żyzna gleba z pierwszego kompostownika była gotowa do użycia na działce. Projekt został udokumentowany na stronie internetowej: http://pixxe.org.

SŁOWNICZEK POJĘĆ

GLOBALNE POŁUDNIE I GLOBALNA PÓŁNOC

Globalna Północ – najbardziej rozwinięte (gospodarczo, społecznie) obszary świata, kojarzone z dobrobytem, demokracją, przestrzeganiem praw człowieka, stabilnością polityczną. Wyrażenie **globalne Południe** odnosi się z kolei do regionów, które od Północy dzieli znaczny dystans rozwojowy, które zmagają się z biedą oraz licznymi konfliktami. Terminy „globalna Północ" i „globalne Południe" nie są określeniem ściśle geograficznym; mają znaczenie umowne, bo chociaż większość rozwiniętych państw znajduje się na półkuli północnej, to niektóre z nich leżą na półkuli południowej, jak Australia i Nowa Zelandia. Historia wyrażeń „globalna Północ – globalne Południe" sięga lat 60. ubiegłego stulecia, ale dużą popularność zdobyły one dopiero w latach 80. XX wieku. Wcześniej stosowano takie pojęcia jak *Trzeci Świat* i *kraje rozwijające się*. Pierwszy z tych terminów miał oddawać pozycję nisko rozwiniętych państw na arenie międzynarodowej, zdominowanej przez dwa zwalczające się bloki: Wschód i Zachód, które reprezentowały odpowiednio ustrój komunistyczny z gospodarką centralnie planowaną oraz demokrację i wolny rynek. Drugie określenie mniej opierało się na podziałach politycznych, a bardziej uwypuklało aspiracje biedniejszych krajów; zawierało w sobie założenie, że państwa te dążą do osiągnięcia zachodnioeuropejskiego czy amerykańskiego poziomu rozwoju i uda im się osiągnąć porównywalną pozycję stosunkowo szybko. Okazało się jednak, że państwa postkolonialne zmagać się muszą z wieloma problemami; rozwój nie tylko następuje znacznie wolniej niż początkowo zakładano, ale jego tempo jest w poszczególnych krajach inne, często zmniejszane przez niestabilność polityczną byłych kolonii. W latach 70. określenie „globalna Północ – globalne Południe" nabrało nowego znaczenia: wybuchł bowiem kryzys naftowy, wywołany przez niektóre kraje mniej rozwinięte (na którym z kolei wiele innych krajów mniej rozwiniętych bardzo straciło, co dowodzi tylko ogromnego zróżnicowania w obrębie tej grupy). Zachwianie gospodarkami krajów bogatych, opierających się na taniej ropie naftowej, wzmocniło poczucie jedności krajów biedniejszych i skłoniło je do postawienia żądań dotyczących zredefiniowania ładu handlowego. Układy gospodarcze między Północą a Południem do dzisiaj są przedmiotem wielu kontrowersji: Południe domaga się równorzędnej pozycji handlowej, Północ natomiast wciąż wykorzystuje przewagę wynikającą z wysokiego poziomu rozwoju społecznego i ekonomicznego – którą uzyskała między innymi dzięki dekadom panowania kolonialnego. Terminy „globalna Północ – globalne Południe" sugerują do pewnego stopnia determinizm geograficzny i wskazują, jakoby Południe miało mniejsze szanse na rozwój. W dobie zmian klimatycznych, które wywołują skrajnie negatywne zjawiska na obszarach zaliczanych do Południa, Północy natomiast mogą się nawet w ograniczonym zakresie przysłużyć, taki podział geograficzny nabiera nowego znaczenia; globalne ocieplenie wzmacnia go, uderzając przede wszystkim w uboższą część ludzkości.

WSKAŹNIK ROZWOJU SPOŁECZNEGO – HDI

Innym kryterium, które można przyjąć, wyznaczając mniej i bardziej rozwinięte obszary, jest tak zwany wskaźnik rozwoju społecznego (ang. *Human Development Index,* HDI), który pozwala mierzyć społeczno-ekonomiczny poziom rozwoju danego kraju. Regularnie obliczany przez Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (ang. *United Nations Development Programme*, UNDP), składa się z trzech składników: długości życia, poziomu edukacji (mierzonego poziomem analfabetyzmu oraz średnią czasu edukacji) oraz dochodu na głowę mieszkańca (skorygowanego o koszty życia). Posługiwanie się wskaźnikiem HDI pozwala ocenić rozwój społeczny w danym kraju i daje wyobrażenie o sytuacji jego mieszkańców.
Rozróżnienie między Północą a Południem nie jest dystynkcją do końca sztywną i jednoznaczną. Na przykład kraje zaliczone do globalnego Południa posiadają obszary rozwinięte, zaś wybrane regiony mieszczące się w granicach państw Północy mają niskie wskaźniki wzrostu. Bez względu na różnice w przyporządkowywaniu konkretnych terytoriów czy krajów do jednej lub drugiej grupy, globalne Południe stanowi ogromną większość świata, do Północy natomiast zaliczyć można przede wszystkim Europę, USA, Australię, Nową Zelandię, Japonię. Chociaż dysproporcje rozwojowe między Północą a Południem są bardzo duże, należy pamiętać o umowności tego podziału oraz przenikaniu się regionów lepiej i słabiej rozwiniętych zarówno na Południu, jak i na Północy.

MILENIJNE CELE ROZWOJU (ang. *Millennium Development Goals, MDGs*) – osiem najważniejszych celów dotyczących rozwoju społecznego globalnego Południa. Realizacji Milenijnych Celów Rozwoju przewodzi Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ). Cele zostały sformułowane pierwszy raz w Deklaracji Milenijnej Narodów Zjednoczonych w 2000 roku jako podstawowe wyzwania, które stoją przed ludzkością u progu nowego tysiąclecia. W 2002 roku rozpoczęto realizację Kampanii Milenijnej ONZ (ang. *UN Millennium Campaign*), która ma wspierać wszystkie podmioty działające na rzecz realizacji MDG. Hasło kampanii brzmi *We can end poverty* („Możemy wyeliminować ubóstwo"), ponieważ podstawowym problemem społecznym Południa jest bieda. Polska jest jednym ze 189 państw, które – przyjmując Deklarację Milenijną w 2000 roku – zobowiązały się do realizacji Milenijnych Celów Rozwoju.

Cel pierwszy: Wyeliminować skrajne ubóstwo i głód. Zamierzenie: do 2015 roku o połowę zmniejszyć liczbę ludzi, których dochód nie przekracza 1 dolara dziennie.

Cel drugi: Zapewnić powszechne nauczanie na poziomie podstawowym. Zobowiązanie: do 2015 roku zapewnić wszystkim dziewczętom i chłopcom możliwość ukończenia pełnego cyklu nauki na poziomie podstawowym.

Cel trzeci: Promować równość płci i awans społeczny kobiet. Zobowiązanie: do 2005 roku wyeliminować nierówny dostęp płci do pierwszego i drugiego szczebla edukacyjnego, a do 2015 roku na wszystkich szczeblach.

Cel czwarty: Ograniczyć umieralność dzieci. Zobowiązanie: zmniejszyć o 2/3 wskaźnik umieralności dzieci w wieku do 5 lat w latach 1990-2015.

Cel piąty: Poprawić opiekę zdrowotną nad matkami. Zobowiązanie: zmniejszyć o 3/4 wskaźnik umieralności matek w latach 1990–2015.

Cel szósty: Ograniczyć rozprzestrzenianie się HIV/AIDS, malarii i innych chorób zakaźnych. Zobowiązanie: Do 2015 roku powstrzymać rozprzestrzenianie się HIV/AIDS i ograniczyć liczbę nowych zakażeń.

Cel siódmy: Zapewnić ochronę środowiska naturalnego. Zobowiązanie: do 2015 roku zmniejszyć o połowę liczbę ludzi pozbawionych stałego dostępu do czystej pitnej wody.

Cel ósmy: Stworzyć globalne partnerskie porozumienie na rzecz rozwoju. Zobowiązanie: opracować dostępny dla wszystkich, oparty na jasnych przepisach, przewidywalny i niedyskryminujący nikogo system handlowo-finansowy, zwiększyć skalę redukcji zadłużenia krajów Południa.

POMOC ROZWOJOWA – odpowiedź krajów rozwiniętych na problem ubóstwa, z którym borykają się kraje rozwijające się. Pomoc rozwojowa udzielana jest przez instytucje międzynarodowe lub przez rządy państw i polega na wspieraniu działań mających pomóc krajom biednym w zwalczaniu ubóstwa i rozwoju gospodarczym.

OFICJALNA POMOC ROZWOJOWA (ang. *Official Development Assistance, ODA*) to darowizny i pożyczki mające na celu wsparcie rozwoju gospodarczego i dobrobytu; przekazane są one krajom rozwijającym się przez oficjalne instytucje rządowe państw-dawców lub organizacje międzynarodowe. Pożyczki zaliczane są do Oficjalnej Pomocy Rozwojowej tylko wtedy, gdy zawierają element darowizny o wartości przynajmniej 25% wartości pomocy.

POMOC HUMANITARNA – najważniejszym i nadrzędnym celem pomocy humanitarnej jest ratowanie życia, zdrowia i godności ludzi dotkniętych różnego rodzaju kataklizmami. Mimo iż pomoc humanitarna jest z reguły krótkotrwała, nie ogranicza się ona jedynie do form aktywności mających na celu zaspokajanie natychmiastowych potrzeb, takich jak pierwsza pomoc medyczna, dostarczanie żywności, wody, schronienia czy wsparcia psychologicznego. Pomoc natychmiastowa polega również na przywróceniu krytycznej infrastruktury w celu umożliwienia odbudowy zniszczeń, zahamowania rozprzestrzeniania się chorób będących następstwem kataklizmu i powrotu do normalnego życia. Do działań tego typu możemy zaliczyć m.in. zapewnienie stałych dostaw wody i pożywienia oraz odbudowę domostw, szkół, sanitariatów, a także przywrócenie komunikacji i opieki medycznej. W zakres pomocy natychmiastowej wchodzi również koordynacja powyższych działań.

PRAWA CZŁOWIEKA - każdej istocie ludzkiej przysługuje szereg praw. Zgodnie z koncepcją praw człowieka u ich podłoża leżą dwie podstawowe wartości – ludzka godność i równość. Prawa człowieka określają, jakie warunki powinny być spełnione, aby można było żyć godnie. Natomiast z faktu, że wszyscy ludzie są równi, wypływa uniwersalność (powszechność) tych zasad.

Pozostałe wartości, które pozwalają określić reguły współistnienia jednostek i społeczeństw i które wpłynęły na sposób sformułowania konkretnych praw człowieka, to między innymi: wolność, szacunek, zakaz dyskryminacji, tolerancja, sprawiedliwość i odpowiedzialność.

Prawa człowieka są przyrodzone (przysługują człowiekowi od urodzenia), powszechne (przynależne każdej osobie), niezbywalne (nie można się ich zrzec), nienaruszalne (istnieją niezależnie od władzy, nie mogą być regulowane przez rządy), naturalne (istnieją niezależnie od potwierdzenia przez władze państwowe) oraz niepodzielne, wzajemnie zależne i powiązane (stanowią integralną całość, korzystanie z jednego z praw zależy od wielu innych, żadne z nich nie jest ważniejsze od pozostałych).

Podstawowym dokumentem określającym prawa człowieka jest **Powszechna Deklaracja Praw Człowieka**, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych 10 grudnia 1948 roku. Od tego czasu podpisano wiele innych traktatów międzynarodowych precyzujących i uzupełniających prawa zawarte w deklaracji, jak również określających instrumenty służące ich ochronie.

1 http://www.krytykapolityczna.pl/artykuly/swiat/20130129/czy-naprawde-mamy-za-duzo-jedzenia

2 *World Development Report 2008: Agriculture for Development*, Bank Światowy, październik 2007.

3 http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs311/en/

4 http://www.pah.org.pl/nasze-dzialania/185/przyczyny_glodu

5 Świat bez głodu!, PAH, 2013.

6 Potrzebuję grafiki z tej strony. Screenchot został zamieszczony tylko w celu pokazania, o którą grafikę chodzi.JEsli będzie tak apotrzeba to sam przygotuje graf/mapkę. http://www.fao.org/hunger/en/

7 *The State of Food and Agriculture 2013*, FAO.

8 http://www.yale.edu/agrarianstudies/foodsovereignty/pprs/14_Ochoa_2013.pdf

9 Walden Bello, *Wojny żywnościowe, 2009, s. 72.*

10 Walden Bello, *Wojny żywnościowe, 2009, s. 107.*

11 Nigerian and Ghanaian markets offer further growth potential for EU dairy exports, 2.2.2013, http://agritrade.cta.int/Agriculture/Commodities/Dairy/Nigerian-and-Ghanaian-markets-offer-further-growth-potential-for-EU-dairy-exports

12 Walden Bello, *Wojny żywnościowe, 2009, s. 82.*

13 Gerdien Meijerink, Thom Achterbosch, CAP and EU Trade Policy Reform. Assessing impact on developing countries, maj 2013, http://www.wageningenur.nl/upload_mm/5/7/0/acac2c3b-6397-4f07-b9f1-ec6978e1a892_Rapport%202013-023%20Meijerink_WEB_DEF.pdf

14 International responsibility of CAP, Joint statement of ECVC, Concord and other European and national civil society associations, Bruksela 12.03.2012, http://www.eurovia.org/spip.php?article569&lang=fr

15 *Beyond CAP: Why the EU budget needs reform*, Euractiv 4.10.2010, http://www.euractiv.com/cap/cap-eu-budget-needs-reform-analysis-498434

16 *The Great Hunger Lottery – How banking speculation causes food crises*, wrzesień 2011, World Development Movement.

17 W przypadku kontraktów terminowych bardziej precyzyjne byłoby mówienie o zainteresowaniu zakupem *praw do zakupu żywności, a nie samej żywności.*

18 A. Sapa, *Sytuacja żywnościowa na świecie. Czy w XXI wieku mamy do czynienia z kryzysem żywnościowym?*, materiały edukacyjne Letniej Szkoły Globalnego Rozwoju, 12–21 września 2008, Global Development Research Group, Warszawa 2008, s. 14.

19 *A second global food crisis? What world leaders must do now to stop rising food prices spiralling out of control*, Action Aid (2011).

20 Clemens Breisinger, Olivier Ecker and Perrihan Al-Riffai. 2011. Economics of the Arab awakening, Washington, DC: International Food Policy Research Institute (IFPRI)

21 http://theconsensusproject.com

22 *What Climate Change Means for Africa, Asia and the Coastal Poor*, Bank Światowy, czerwiec 2013 http://www.worldbank.org/en/news/feature/2013/06/19/what-climate-change-means-africa-asia-coastal-poor

23 *Jak uniknąć globalnego kryzysu żywnościowego jutra, PAH, Oxfam http://www.pah.org.pl/m/1046/Jak%20unikn%C4%85%C4%87%20globalnego%20kryzysu%20%C5%BCywieniowego%20jutra.pdf*

24 *Climate change: Impact on agriculture and costs of adaptation*, Washington, DC: International Food Policy Research Institute (IFPRI), 2009.

25 D'Silva, J., *Factory Farming and Developing Countries, Compassion in World Farming Trust Briefing*, styczeń 2000

26 Również kalkulacje dotyczące ochrony klimatu za pomocą biopaliw **w dużym stopniu okazały się błędne. Zdaniem komitetu naukowego unijnej Europejskiej Agencji ds. Środowiska w przypadku niektórych typów biomasy, np. z upraw, pod które wycięto lasy, możemy nawet mówić o negatywnym oddziaływaniu na klimat naszej planety.** Opinion of the EEA Scientific Committee on Greenhouse Gas Accounting in Relation to Bioenergy, European Environment Agency Scientific Committee, 15 September 2011

27 Na podstawie: *Ręce precz od ziemi, Instytut Globalnej Odpowiedzialności, http://igo.org.pl/download/rece_precz.pdf*

28 *Using crops for fuel not food is driving up prices and risking hunger for millions, warns Oxfam*, Oxfam 17.09.2012, http://www.oxfam.org.uk/media-centre/press-releases/2012/09/biofuels-driving-up-prices

29 Ibidem.

30 Colina A. Carter, Henry I. Miller, Corn for Food, Not Fuel, „New York Times", 30 lipca 2012 http://www.nytimes.com/2012/07/31/opinion/corn-for-food-not-fuel.html?_r=0

31 What's feeding our food? The environmental and social impacts of the livestock sector. Friends of the Earth, grudzień 2008, http://www.foe.co.uk/resource/briefings/livestock_impacts.pdf

32 Problemowi temu poświęcony jest film dokumentalny Bad Seeds, który w języku angielskim można obejrzeć na stronie internetowej telewizji Al Jazeera. http://www.aljazeera.com/programmes/peopleandpower/2013/03/201331313434142322.html

33 Dane FAO za http://vegetarian.procon.org/view.resource.php?resourceID=004748

34 Paul Roberts, The End of Food, 2009, s. 211.

35 http://www.vegansociety.com/resources/environment/land.aspx

36 Paul Roberts, *The End of Food*, 2009, s. 209–210.

37 Ellen Messer and Marc J.Cohen, *Breaking the Links Between Conflict and Hunger in Africa*, International Food Policy Research Institute, 2004.

38 Global Food Security Update, World Food Program, lipiec 2013.

39 *Hunger in a war zone, The growing crisis behind the Syria conflict*, Save the Children, 2013.

40 *Assessment of the world food security situation*, Food and Agriculture Organization, Rzym, 23–26 maja 2005.

41 The State of Food Insecurity in the World 2012.

42 *Sustainable Peasant and Family Farm Agriculture Can Feed the World*, La Via Campesina, 2010. http://viacampesina.org/downloads/pdf/en/paper6-EN-FINAL.pdf

43 *PLON. Ziemia. Żywność. Życie. Stwórzmy lepszą przyszłość, PAH 2011.*

44 F. Kaufman, *The food bubble: how Wall Street starved millions and got away with it*, „Harper's Magazine", lipiec 2010, s. 32.

45 G20 to nieformalna grupa 20 najbogatszych państw globu. Co roku przedstawiciele rządów państw G20 spotykają się, by debatować nad stanem światowej gospodarki. G20 krytykowana jest za niedemokratyczny charakter, gdyż interesy krajów ubogich nie są reprezentowane w jej dyskusjach.

46 Intenational Energy Agency, World Energy Outloook 2012. http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/English.pdf

ŚWIAT BEZ GŁODU

– propozycja zaangażowania się w działania Polskiej Akcji Humanitarnej

Dostęp do żywności jest prawem człowieka. Każda istota ludzka powinna być wolna od głodu i niedożywienia. Celem kampanii PAH „Świat bez głodu" jest wsparcie konkretnych społeczności w krajach Południa w zapewnieniu dostępu do żywności. Szkoła zdobywa wiedzę o przyczynach głodu na świecie i możliwych rozwiązaniach tego problemu.

Dzięki funduszom zebranym w ramach kampanii „Świat bez głodu" rozwinęliśmy farmę dla 50 rodzin z wioski Malual-Chat w Sudanie Południowym. Farma położona jest nad brzegiem Nilu, rolnicy uprawiają na niej m.in. kukurydzę, cukinię, paprykę, okrę, cebulę i kapustę. Na farmie stworzono specjalny system irygacyjny, który pozwala uprawiać ziemię zarówno w porze suchej jak i deszczowej, znajduje się tu także budynek gospodarczy, w którym przechowywane są narzędzia.

JAK ZORGANIZOWAĆ AKCJĘ „ŚWIAT BEZ GŁODU" W SZKOLE?

1. Wejdźcie na stronę www.pah.org.pl/kampanie_edukaycjne i wybierzcie kampanię „Świat bez głodu". Ze strony dowiecie się, w jaki sposób zamówić materiały kampanijne – plakaty oraz broszurę dla nauczycieli.
2. Zorganizujcie lekcje na temat prawa do żywności i problemów związanych z dostępem do żywności w krajach Południa.
3. Przygotujcie akcję informacyjną w swojej szkole. W jej przeprowadzeniu przydatne będą plakaty.
4. Przeczytajcie blog, obejrzyjcie spoty, dowiedzcie się więcej o Sudanie Południowym i Somalii.
5. Zorganizujcie w szkole zbiórkę pieniędzy i wpłaćcie dowolną kwotę na konto nr: **91 1060 0076 0000 3310 0015 4960** z dopiskiem „Świat bez głodu" lub zamówcie gadżety ze Sklepiku Przyjaciół PAH. Zysk z ich sprzedaży przeznaczony zostanie na program żywnościowy w Somalii. Koniecznie zapoznajcie się z zasadami dystrybucji gadżetów w szkołach.
6. Pochwalcie się swoimi dokonaniami i przyślijcie nam relacje ze swoich działań.
7. Po otrzymaniu relacji wyślemy Wam podziękowania.

Szkoła otrzymuje podziękowanie za udział w akcji, a Koordynator lub Koordynatorka, na podstawie przesłanej relacji, otrzymuje zaświadczenie potwierdzające o koordynacji działań na terenie szkoły w ramach akcji.

Opracowanie i redakcja: Magda Bodzan, Dominika Rypa, Paulina Szczygieł, Julia Wrede
Autorzy tekstów: Piotr Trzaskowski, Łukasz Bartosik, Joanna Jurkiewicz, Magdalena Noszczyk
Konsultacje metodyczne: Beata Narel
Korekta: Małgorzata Olszewska, Julia Werde
Projekt graficzny serii i skład: RZECZYOBRAZKOWE.PL

ISBN: 978-83-63069-52-0

Wydawca:
Polska Akcja Humanitarna
Ul. Szpitalna 5/3
00-031 Warszawa
www.pah.org.pl

Warszawa, 2013
Wydanie II poprawione

Zaktualizowana publikacja „Prawo do żywności" wydana została w ramach projektu „Aktywne szkoły na rzecz globalnej odpowiedzialności" realizowanego przez PAH w 2013 r. Projekt współfinansowany jest przez Szwajcarię w ramach szwajcarskiego programu współpracy z nowymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej.

polska pomoc

Publikacja ta jest uaktualnioną wersją „Prawa do żywności" wydanego w roku 2011, w ramach projektu PAH „Lokalnie na rzecz mieszkańców krajów Południa".

Projekt „Lokalnie na rzecz mieszkańców krajów Południa" był współfinansowany w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP w 2011 r.

Publikacja wyraża wyłącznie poglądy autora i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP

Publikacja „Prawo do żywności" jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Polskiej Akcji Humanitarnej.

Utwór powstał w ramach szwajcarskiego programu współpracy z nowymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej oraz programu polskiej współpracy rozwojowej realizowanej za pośrednictwem MSZ RP. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o szwajcarskim programie współpracy z nowymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej i programie polskiej współpracy rozwojowej. licencji, o posiadaczach praw oraz o programie polskiej współpracy rozwojowej.